Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 3. OŽUJAK 1939. GOD. VII.

Izlazi mjesečno.— Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

JELINEK

PARNA BOJADISAONICA I KEMIČKA ČISTIONA ODIJELA
ZAGREB
GAJEVA 25 = ILICA 37 = ILICA 143-a
WASHINGTONOV TRG 1
Telefoni: 33-90, 66-58, 93-92

TKANINE ZA POKUĆTVO
PIROTSKI, PERZIJSKI ĆILIMI
S. TURKOVIĆ ZAGREB, ILICA 5 – OKTOGON
TELEFON 22-19

Esslingenrolete **Flossrolete**
Brodarski pod **Sanduci**
IVAN HARTL, Zagreb
Radnička c. 52 - telef. 52-97

Krznarija „Srebrenoj lisici"
preuzima sve vrsti krzna na pohranu.
Veliki izbor **plavih i srebrnih lisica.**
ANTUN KRPAN
Gundulićeva 1 I kat. — Tel. 23-878

---

govi, popluni, zastori, tkanine
„POSOBLJE"
Gundulićeva 9 - Varšavska 11 - Tel. 68-27

Strojna stolarija
M. KRESNIK
Nova Ves 4 ZAGREB Telef. 67-14
Unutarnji uredjaji. Otmene i jednostavne opreme stanova. Uredjaji za banke i kavane. Atelier za moderno i glazbeno pokućstvo.

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe
IVAN PENIĆ D.D. ZAGREB
Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D. D.
RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364
Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

Kupujte kod naših oglašivača!

NOVO PRISPJELI VRLO UKUSNI I JEFTINI
SERVICI ROSENTHAL
Dražesne Kobaltdose i vaze za cvijeće.
REX boce za ukuhavanje.
DURAX Jensko vatrostalno posuđe.
Preporuča domaća
STAKLANA FRANZ Jelačićev trg broj 7

Proljetne novosti!

Štofovi
Svile

kod

Pomodne kuće

Radićeva ulica 1

Specijalna trgovina i proizvodnja
KIŠO I SUNCOBRANA
MIJO CEPANEC
prije J. Arbanas
ZAGREB
Ilica 19
Telefon 22-032

Haljinu iz svile i ostalih tkanina možete sami izraditi kad si nabavite krojačku lutku izrađenu po Vašem stasu. Te krojačke lutke proizvodi
„Baby"
proizvodnja lutaka i igračaka
Zagreb, Trakošćanska ul. 58
Poštanski pretinac 48. = Tel. 95-57.
Tražite besplatne ponude!

Kupujte samo kod naših oglašivača!

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA

BROJ 3. GOD. VII. OŽUJAK 1939

Viktor Kučinić:

EMILIJE LASZOWSKI KAO ZAGREBAČKI GRADJANIN

Intimna reportaža prigodom 50-godišnjice historičarskoga rada

Emilije Laszowski! Tko od pismenih Zagrepčana ne zna za to ime, koje je tamo od 1890. godine pa sve do danas usko povezano s hrvatskom, a napose sa zagrebačkom povjesnicom. To, za nas Hrvate doduše čudno ime, pretvorilo se kroz dugih 50 godina historičarskoga rada u legendarnu sponu, koja povezuje predratnu i poratnu historiju grada Zagreba; povezuje staru i mladu generaciju a veže i nekadanji idealni život s današnjom krutom zbiljom.

Slučaj htjede, da se par dana prije Božića sretosmo u Frankopanskoj ulici, obojica užurbani i od zime pognureni. Hladan je vjetar vijao snježnim pahuljicama i sipao ih po krovovima, kolniku i pločniku a ciča zima ujedala nas za nos i uha. »Kaj si se tak stisnul?« upita me g. Emilije. »Kak ne«, odvratih mu, »kad je devet ispod nule!« Krenusmo Ilicom promatrajući letimično rasvijetljene izloge, krcate božićnim darovima. Smetala nas velegradska buka pa nehotice krenusmo u mirni i stari gornji grad, ostavljajući iza nas grozomornu buku tramvaja i strahovite akorde automobilskih sirena. U ulici, nedaleko Markova trga, upozori nas krčmarski cimer, kog je vjetar ljuljao amo-tamo, da se unutra toči dobro vino. Ulazimo i sjedamo za sto u blizini tople peći, iz koje se čulo brujanje vatre. Nad našim gla-

vama niski, zdepasti strop, zaobljen sredovječnim debelim lukovima, na koje se nastavljahu neravne i bezbojne stijene, oličene mnogogodišnjom patinom od čađe i dima.

I bez poziva stavi krčmar pred nas bocu rizlinga i gurne nam na dohvat kotaricu s pecivom. Pijući prve čašice sjetismo se na prastare običaje drevnih Horvatov, koji su rujno vince pili iz dubokih srabljivaca ili ogromnih bilikuma. I ti nam se stari Hrvati pričiniše neki divovi — spram nas, sićušnih purgera, koji zdravice ispijamo iz malenih čašica a vino miješamo kiselom vodom.

Plinski je luster slabo osvijetljivao prostorije gostionice, pa nehotice pomislimo na jaku rasvjetu električnih žarulja. »Ali i plin je daleko bolji nego petrolej«, započe g. Laszowski. »Da, davno, davno to bijaše, kad sam kao đak stanovao u Ilici i učio kraj petrolejske svetiljke, na koju bijaše nataknut glomazni »cvelver-cilindar«. Ta petrolejska idila zadavala mi koji puta i mnogo jada. Kad bih jutrom čistio cilindar, omotah oko drška drvene kuhače komad »canjka«, huknuo nekoliko puta u čađavo staklo i trljao omotanom kuhačom po staklenoj stijenki tuljca. Koji puta dogodio se i maler! Staklo bi prslo te iskočilo u obliku malena kruga a ja bih tad nastalu rupu zalijepio bijelim »fluspapirom«. Osobito me ljutilo, kad mi je za vrijeme učenja lampa dogorila, plamen je počeo pucketati i čmrljiti, pa nije bilo druge, nego svetiljku napuniti. Taj sam posao vršio na isti način, kao i svi tadanji komotni Zagrepčani. Ne velim Zagrepčanke! Plamen ne bih zagasio, već jednostavno »odšarafah brener«, kog sam zajedno s vrućim tuljcem držao u lijevoj ruci i pazio, da mi smrdljivi stijen ne »pošmajhla« dlan. Desnom sam rukom iz »krahelske« boce natakao petrolej u lampu. Dogodilo se, da bi gdjekoji »gut« jače zatalasnuo i liznuo mi ruku te svetiljku, a odavde se cjedio dalje po stolu. Nakon te procedure čitava je soba zaudarala po petroleju. A ipak mi je bila draga ta klasična petrolejska rasvjeta! Kasnije sam — iz prvog literarnog honorara — kupio prekrasni »lampenširm«, izrađen iz plavog kartona, koji bješe ukrašen zlatolikim zvijezdicama.

A bijahu i inače romantična tadanja đačka vremena! Osobito naše studentske večere: za 2 krajcera šusterlabl ili štruca, pa malo jegervuršta. Nedeljom bi pojeo i po koji »šamroln« ili »kremšnitu«. Ako nije bilo dosta novaca, zadovoljih se i običnom »štrudlom«, kog smo kupovali kod stare Bohaničke. Kasnije bijaše već bolje! Skupilo se novaca od raznih honorara, pa sam kao mladi juratuš posjećivao i elitne balove u Streljani, koje je aranžirao spretni učitelj plesa, pokojni Coronelli. Dobivali smo i ukusne plesne rasporede a pod konac su se plesa dijelili prekrasni papirnati »kotiljonski ordeni«. Evo, da ti pročitam jedan starinski plesni red, kog već 45. godina nosim u lisnici:

PRIJE ODMORA:

1. »Hrvatsko kolo«
2. »Na lijepom plavom Dunavu«, valcer
3. »Fidelio-polka«
4. »Juristen-mazurka«
5. »Ciklamen-Valcer«

NAKON ODMORA:

6. »Slavenska Quadrilla«
7. »Šišmiš-Valcer«
8. »Trič-Trač«, polka française
9. »Barun-Ciganin«, valcer
10. »COTILLON«
11. »Slavonski valcer«
12. »Prši, prši« — brzopolka.

Kasnije priredjivahu se svečani plesovi i u Glazbenom zavodu, obično uz pratnju vojničke glazbe, a tad bi na programu bilo natiskano: »Uz sudjelovanje potpunog gudalačkog orkestra pukovnijske glazbe hrvatskoga domobranstva a pod osobnim ravnanjem kapelnika g. Ivana Muhvića«.

Natočismo čaše, htjedoh da ispijem, al mi čašu zadrži ruka g. Laszowskoga, koji me blago ukori: »čekaj, da se po starom hrvatskom običaju kucnemo, naj piti kakti lakomica!« Kucnemo se, Emilije mljacne jezikom a ja slušah dalje. »Kad sam prije 55. godina došao u Zagreb, mnogo se bolje živilo nego danas; ljudi bijahu iskreniji i pošteniji; za krizu se nije znalo, jer čovjek čovjeku nije bio stopostotni vuk, kao danas. Oko prastare naše katedrale tek počeše dizati skele, a Bakačeva kula mrko je promatrala gračanske teličare. Na Harmici pio je narod ljekovitu vodu iz zdenca Manduševca, a nedaleko Harmice, na Dolcu i Pod Zidom, nanizaše se čudne, šarolike i trošne kućice pokraj sivih ostataka kaptolskih bedema. Današnjom Tkalčićevom ulicom tekao je potok Medvešćak, preko kog su drveni mostići vodili u pojedine kuće. Kao u Veneciji!

»Minduli, manduli, slani, slatki, kikerikiiii!« — prekine prodavač g. Laszowskoga, koji ali odmah nastavi. »Prekrasna bijahu vremena u Zagrebu tamo od 1883. pa sve do nesretne 1914. godine. Ulicom je »jurio« tramvaj s konjskom predpregom a cinkanje sitnoga zvončića, obješenog o konjski vrat, upozoravalo je građane na »prometnu opasnost«, koje se ali nitko nije bojao. Isto tako nismo strepili ni pred »fijakerom s gumiradlima«, jer nas je kočijašev povik s boka: »Hop, Hop,!« upozoravao na blisku pogibelj. Te jednolične kočijaške poklike, prilagođene tempu konjskoga kasanja, prekinuli bi katkada dječački soprani: »Gospon, z bičem otrag!«. Cijeli tadanji promet nije smetao naše »preuzvišene, presvijetle

velemožne, poglavite i blagorodne«, da ne bi šetali sredinom ulice splevši ruke unakrst, ispod leđa, a ulicom bi odzvanjali mekani latinski pozdravi: »servus amice!«, »bonum mane, ilustrissime!«, »servus domine!«. Tek katkada prekinuo bi latinsku idilu opori i ozbiljni seljački glas izgovarajući prastari lijepi hrvatski pozdrav: »Falen budi Jezuš Kristuš!«

A imali smo i lijepih parada! Na primjer svečane baklјade na čelu s veteranskom glazbom, koju je predvodio poznati tambur, starina Banfić. I kad bi mahnuo okićenom palicom, zaoriše akordi omiljene koračnice: »Oj Banovci!« Nikoga nije smetalo, ako su klarineti intonirali za po glasa više od limenih trublja. Nije to smetalo ni muzikalnoga bubnjara Lesića, inače »profesora plivanja« na Savi, koji je krepko mlatao po koži velikoga bubnja i gizdavo vrtio omašnim nosom. Naročito veselo bijaše u ljetno doba, kad bi srijedom u veče obilazila gradom vojnička glazba svirajući takozvani »Zapfenstreich«, koju su riječ naši lingvisti preveli u »mirozov«. Krčmar prekine pričanje donoseću nam na sto »Radenjsku, a ja se sjetih nekadanjih uspomena, kako smo se tadanji gornjogradski dječaci okupili na Markovom trgu oko glazbe držeći u ruci razne igračke: špekule, zvrkove, bičeve, rajfe, klise i drndeke. Gurali smo se, da budemo što bliže »zafenštrajhu« naročito onim ogromnim instrumentima: bombardonima i helikonima. No ponajbolja mjesta zauzeše obično »potočki fakini«, koji bijahu borbeniji i jači a uz pomoć laktova, ritanja i boksanja pa raznih zgodnih epitetona (»ti mama pura!«) uvijek uspjevahu ugurati se naprijed.

Misli mi prekine g. Laszowski: »Davno bijaše, kad sam u podrumu gradske vijećnice sortirao i preuzimao spise gradskog arhiva, a tadanji gradonačelnik Amruš, odobrio mi kredit za 3 sveće, i tom mi zgodom održao malu prodiku: »ali pazite dragec, da v podrumu nebu durhzuga, jer drukče buju sveće preveć brzo zgorele!« A kad bi načelnik Amruš u 2 sata poslije podne ostavljao magistratsku palaču — od crkve se sv. Marka nalukavao brkati pandur Fruk i čim bi spazio ogromnu načelnikovu silhuetu, izvukao je sablju i počeo naganjati i rastjerivati dječake, skupljene oko crkve. Ti se fakini baš nisu mnogo bojali gole Frukove sablje, nego trčeći oko crkve od pilastra do pilastra, plazili bi Fruku jezik, pokazivahu mu dugi nos i derali se iz sveg glasa: »fić, fić, fić!« Čim je načelnikova pojava zaokrenula spram uspinjače, improzivirani »progoni« prestaše, Fruk bi utaknuo handžar u tok, i zadovoljno uzdahnuo: »glavno je, da su presvetli videli, kak ja flajsig delam moj dinst, a sve na hasen gradske općine!«

Neko osobito revolucionarno raspoloženje bilo je u Zagrebu za vrijeme demonstracija, kad se goleme povorke manifestanata valjahu spram Markova trga i utaborivši se pred Khuenovom rezidencijom zapjevahu: »Vudri, vudri in der štat, svim Madjarom štrik za vrat . . .!« Zatim bi sila-

zili Županijskom ulicom pokraj kurije »korpskomandanta« Bechtolsheima derući se iz sveg grla: »Tražimo slobodu!«, »Dole mađaronske svinje!«, »Abcug Franc Jožef!«, za koji se poklik tada kažnjavalo samo s 24 sata buhare. Stražari su pak rastjerivali oduševljenu omladinu. Mlatiše sabljom ploštimice lijevo i desno i mrmljajući kraj toga: »Bute več slobodu dobili!« Ura je odbila devetu a g. Laszowski kao da požuruje: »Sjećam se i naših gizdavih konviktoraca, kad su u ljupkim odorama, okićeni tankim sabljicama uz nešto skromnije obrtnoškolce, oholo koracali u Tijelovskoj procesiji ogledavajući se na sve strane, da li ih promatraju »crne oči« zagrebačkih licejka.

»A tko da se ne sjeti onih naših intimnih gostionica i restauracija: Stare apoteke, Matejne, Mandalice, Kregerice, Žabice, Žagarice, Zlatne košare, Malnarićke, Crne mačke i Gregorićke, gdje se u krugu iskrenih prijatelja s užitkom srkalo staro vino i jele ukusne i masne krvavice s kiselim zeljem, pa Janje, Jegerhorn, Frankopan i Reininghaus, u kojima se točilo izvrsno hladno pivo. Da, ali prošla je baba s kolači! Gdje je danas uvijek veseli Marija Alfons Stern, koji je idući Ilicom dovikivao zagrebačkim frajlicama: »servus kokice, daj pusu!«, pa otmjena »Schöne Lizi«, odjevena u čudne apartne haljine; pa bradati Jelačić, profesor-čudak, s tradicionalnim cekerom, napunjenim »dampfericama« iz Zeiningerove pekarne. Bilo je i drugih čudnih tipova, koji davahu veselo obilježje zagrebačkim ulicama: »Matek z Laščine«, zapravo prvi »bosonogi plesač« u Zagrebu, odjeven u osam lajbeka; »kosmati Rus« z Jurjevske ulice; »Jožek bez želuca« iz Opatičke vulice; luckasti »Eda, Djin, Djin!«; pa uvijek elegantna gospoda: Puki Muki i grof de Spagnol. Original bijaše i gornjogradski »Francek-smetlar«, koji je s osobitim užitkom po Markovom trgu rastjeravao makedonske prodavače, kad bi se svojim žutim kantama utaborili ispred hrv. sabornice i nudili prolaznicima osvježujuće piće: »Hajde, hajde buze ledene!« »Hajd, hajd, marš proć, ne bute tu pred saborom mazali tratuhar« — vikao je Francek — »tu se po podne šeće ban, pak da ja još zgubim zbog vas službu!«

»Mnogo se banova u doba moje predratne službe izmjenilo: Khuen-Hedervari, Pejačević, Rakodzay, Rauch, Tomašić, Cuvaj pa Skerlecz, koga banovanje pada u kobnu devetstoičetrnajstu godinu. Tad je i moj, do onda slobodni historičarski rad, postao sputan raznim izvanrednim paragrafima«.

Obojica smo zašutili, a ja se sjetih onog vrućeg srpanjskog dana, kad sparnim zrakom odjeknuše strašni zvukovi apokaliptičkih fanfara: »U BOJ!« »U BOJ!« Sjetih se i proročanstva astrologa Nostradamusa: »Na istoku će jedan Veliki leći, a da više ne ustane!« I osvanuše na zagrebačkim zidovima veliki plakati sa slikom Franje Josipa, kako na klecalu

sklopljenih ruku moli, a ispod slike, kočio sa velikim crnim slovima natštampan zlokobni natpis: »MOJIM VJERNIM NARODIMA« ..... »DANO U SCHÖNBRUNNU 26. JULA GODINE 1914.« Ovi najnesretniji plakati zadnjih stotinu godina, potresoše temeljima mirnog lijepog i patrijarhalnoga života zagrebačkih građana. Nitko sad nije pomislio da zapjeva: »Zišli jesu zišli jesu štampani plakati« — a i kako! — kad se iz skromnih zagrebačkih kućica začuo jauk, lelek, plač i vrisak sirotinjskih majka, otaca, sestara, zaručnica i sitne dječice — a nad Loteršćakom kružiše jata crnih, zlokobnih gavranova.

I domala su, uz pratnju zvukova ratne koračnice »Princa-Eugenija«, odilazili u nepovrat ratni bataljuni »vražjih divizija« a krvave bojne poljane čekahu na kosti zagrebačkih mladića. Padoše i prve žrtve a brzo iza toga pojaviše se u gradskoj vijećnici žbiri od Ces. i kr. mjesnog zapovjedništva, da nadziru rad gradskog zastupstva. Tim su se časom počele mijenjati prastare pravice slobodnog i kraljevskog grada Zagreba.

Emilije Laszowski dolazio je već kao mali dječarac sa svojom majkom često u Zagreb u posjete teti svojoj Emiliji, ženi septemvira Josipa pl. Tomašića, kojega sin, Nikola pl. Tomašić, bijaše kasnije hrvatski ban. Tetka mu je stanovala u Ilici, danas broj 31, u kući plemenitaške obitelji Koczy, koja je nekoć držala imanje »Čehi« kod sv. Klare. Tu se bezbrižno igrao sa svojim bratićima i sinčićem tokara Atta, koji je u istoj kući imao svoju radionicu i dućan. Godine 1883. dolazi stalno u Zagreb i upisuje se kao javni učenik u V. razred gimnazije, dočim je prva četiri razreda svršio kao privatista. Sve do mature g. 1887. stanovao je u nekadanjoj Marije Valerije ulici br. 8, kod profesora Franje Marna. Školom i školskim drugovima povezao se tijesno sa Zagrebom, gdje je i g. 1893. svršio pravne nauke. Svoj prvijenac štampao je u karlovačkom »Svijetlu« i to u broju od 10. veljače g. 1889. a pod naslovom: »Brlog i njegovi gospodari«.

Dana 15 lipnja godine 1891. počeo je službovati u Kr. hrvat.-slav.-dalmat. zem. arkivu, gdje je od čednoga dnevničara prošao sve stepenice službe, vježbenik, kot. pristav, pristav arkiva, vladin perovođa, tajnik, odsječni savjetnik a g. 1925. imenovan je ravnateljem Državnog arkiva. Uspjeh njegova rada, kao arkivalnoga činovnika, jasno danas pokazuje ovaj kulturni hrvatski institut. koji bijaše utemeljen g. 1744.

Za historiju grada Zagreba, počeo se naročito zanimati, otkada je stupio u vezu sa slavnim zagrebačkim historiografom Ivanom Tkalčićem, koji ga je počastio osobitim povjerenjem u radu oko izdavanja »Zagrebački povjesnih spomenika«. Godine 1896. napisao je Laszowski svoj prvi povjesni članak iz prošlosti grada Zagreba i to crticu: »Zagrebačka zastava«. Otada napisao je golemi broj manjih i većih povjesnih rasprava o Zagrebu, a priopćenih u raznim časopisima i novi-

nama: Prosvjeti, Vijesniku hrvat. crkvenih društava, Vjesniku zem. odnosno državnoga arkiva, Hrvatskome zmaju, Ustavnosti, Obzoru, Novostima, Jutarnjem listu, Večeri, Omladini, Ženskome listu. Narodnoj starini itd. Gosp. Laszowski, kao marni član našega društva, nije zaboravio niti naše revije »ZAGREB, u kojoj je objavio desetak povjesnih rasprava: »Sukobi hrv. mladeži s austrijskim časnicima g. 1883«, »Rasprava o sredovječnome sudovanju u Zagrebu«, »Mesnička vrata u Zagrebu«, »Gradska vrata i kula Dverce«, »Ivanjski krijesovi«, »Buntovnički spis u Zagrebu g. 1796.«, »Turopoljski plemići Krupići u Zagrebu«, »Najstariji zagrebački armalista«, i »Zagreb s arheološkoga gledišta«.

Iza smrti Tkalčićeve, godine 1905. a po želji samoga Tkalčića, izraženoj našemu pokojnom senatoru Gjuri Deželiću, povjerila je gradska općina daljnje izdavanje »Zagrebačkih spomenika« g. Emiliju Laszowskome. Tkalčić je izdao 11 svezaka, dočim je Laszowski do danas (boreći se s budžetom) izdao XII, XIII, XIV, i XV. svezak »Zagrebačkih spomenika«. XVI. se svezak upravo nalazi u tisku a daljni svesci u rukopisu, već su spremljeni za tisak. U dva navrata dao je grad Laszovskome i subvenciju, da je mogao sabirati materijal za »Spomenike« u inozemnim arkivima. Laszowski je izdao i veoma zanimljivu i u popularnome duhu pisanu knjigu »Stari i Novi Zagreb«, u kojoj je prikupio mnoge radnje, objelodanjene već prije u naučnim časopisima, koji ali građanstvu rijetko dolaze u ruke. Uz te je radnje knjigu upotpunio i mnogim novim crticama. No nehaj naše zagrebačke inteligencije je kriv, da g. Laszowski nije iz malo rasprodanih primjeraka mogao pokriti niti troškove štampe, već je tisak platio iz svoga džepa, a mnogi primjerci te, za svakoga Zagrepčana potrebne knjige, leže i danas nerasprodani.

Godine 1905, dne 16 studena osnovao je zajedno sa svojim drugom dr. Velimirom Deželićem st. »Družbu braće hrvatskog zmaja«, koja je do danas izvela vrlo lijepa kulturna djela. Gotovo 30 godina vodio je Emil Laszowski kao »Veliki meštar« veoma brižno ovo odlično društvo. Njegovom inicijativom i njegovim marom, a uz stručnu suradnju dra Deželića, sveuč. bibliotekara, naravno pod imenom Braće Hrvatskog Zmaja, osnovana je g. 1907 Gradska knjižnica, koja je tada veoma uspješno radila. Uz ovu biblioteku, utemeljio je i Gradski muzej, koji je g. 1925 preuzela gradska općina u svoju upravu, dok je gradsku knjižnicu općina preuzela g. 1937. Kod obih ovih gradskih institucija pokazao je Laszowski bibliografsku i muzealnu spremu, profinjeni osjećaj u sabiranju knjiga (od Vitezića do Gaja) kao i rijetkih muzealnih predmeta. God. 1926 odredila ga Gradska općina u kuratorij gradskog muzeja, kom stoji na čelu vrstan stručnjak prof. Gjuro Szabo.

Godine 1907 preuzeo je Laszowski od gradske općine historijski

arhiv grada Zagreba, koji se u glavnome čuvao u podrumu gradske vijećnice. Mnogo je spisa do tada bilo već uništeno, osobito kad je jednom prilikom uslijed defekta vodovodnih cijevi provalila voda u podrum i poplavila donje police, a nitko se poslije nije brinuo da se mokri spisi isuše. Pokupio je i razne stare spise po uredovnicama magistrata, a na tavanu pronašao je među šutom više starih povelja, koje je nekoć rabio Šenoa za svoje romane, a valjda su nepažnjom iza njegove smrti dospjele na tavan. Kroz dvije je godine g. Laszowski sušio gradski arhiv u prostorijama kule u Kamenitim vratima, dok ga je mogao namjestiti u sigurnoj i suhoj prostoriji Kamenitih vrata. God. 1914, predan je taj arkiv na čuvanje Zemaljskome arkivu, a Laszowskoga je gradska općina imenovala kustosom arkiva, koju službu još i danas zdušno obavlja. I ako je prije toga bio bez dekreta, on je svejedno, velikom ljubavlju taj arkiv sredio i uredio tako, da je danas vrlo pregledan i pristupačan svakome, ko se bavi znanošću. To su mu priznali svi, koji se služahu ovim znamenitim hrvatskim arkivom.

Godine 1928 bio je članom gradskoga odbora za nazivanje ulica, te je uz pokojnoga Klaića i Bojničića mnogo doprinjeo uveličavanju velikih hrvatskih muževa, po kojima su mnoge ulice dobile svoja imena. Ali je bio i odlučan protivnik mijenjanju onih uličnih imena, koja su značajna za historiju i topografiju grada Zagreba.

G. je Laszovski osnovao g. 1909 u Zagrebu »Dobrovoljno društvo za spasavanje.« Bio je i predsjednikom odbora za uređenje pravila toga društva kod čega je pomagao kao stručnjak, gradski fizik dr. Figatner, nekoć volonter bečkog »Rettungsvereina«. Kroz dvije je godine bio i tajnikom društva, a nastojao je, da bi se oko znaka društva postavio znak B. H. Z. kao nosioc znaka, u čem je ali naišao na otpor nekih članova odbora.

Naročito valja naglasiti izjavu g. Laszowskoga, da sva djela, kojima je on bio inicijator ili glavni radnik, kao disciplinirani član družbe »Braće hrvatskoga zmaja« ne smatra svojim vlastitim radom i uspjehom — već uspjehom družbe B. H. Z., koja je uvijek pružala svojim ugledom mogućnost sretne i uspješne provedbe, pa zato i sve zasluge idu samo u korist te odlične Družbe. Laszowski vrši funkcije i u drugim zagrebačkim naučnim, kulturnim i humanitarnim društvima, naročito u »Dobrotvoru«, »Društvu Zagrepčana«, Hrvatskom arheološkom društvu itd., a da kod toga ne zanemaruje svoje mezimče, »Braću hrvatskoga zmaja«.

U više navrata poslužio je Laszovski i zagrebačkome magistratu kao historičar i vještak, a naročito g. 1928 u pitanju ispravnosti gradskoga grba. Godine 1906 radio je i u odboru za proslavu 50 godišnjice književnoga rada Gjure Deželića. Ta je impozantna proslava na diku grada Zagreba, kom je Deželić bio vazda maran i brižan pobornik.

Zajedničkom inicijativom Emila Laszowskoga i druga mu Velimira Deželića eshumirane su g. 1907 Zrinjsko-Frankopanske kosti u Bečkom Novom Mjestu, a isto tako je njihovom inicijativom obavljen i velebni prenos ovih kostiju iz Bečkog Novog Mjesta u zagrebačku katedralu g. 1919, a malo zatim, godine 1921, i prenos kostiju Kvaternika, Rakijaša i Bacha iz Rakovice u istu katedralu.

Zamjerno je bilo nastojanje g. Laszowskoga oko spasavanja naših povjesnih gradjevnih spomenika naročito Bakačeve kule i Cistercijanskoga samostana (zapravo kuće Gjure Plemića) na Dolcu, koje ali na žalost nije uspjelo, ma da je i arhitekt Kovačić također nastojao, da se ove dvije prastare građevine sačuvaju.

Opsežnu bibliografiju Laszovskijevih radova napisao je g. 1929 Dr. Velimir Deželić, kao prilog »Vijesnika državnog arkiva« i to o njegovoj 60 godišnjici života. Od njegovih velikih radova spominjemo samo: »Povjesne spomenike Turopolja i Povjest Turopolja« u 7 omašnih svezaka; »Monumenta Habsburgica« u 3 svezaka pa »Gorski kotar« i »Vinodol«. Od g. 1899 do danas, dakle kroz 50 godina g. je Laszowski napisao odnosno izdao oko 800 znanstvenih djela. Svakako impozantan broj radova, koji služe na čast ne samo njemu i gradu Zagrebu, već i čitavome hrvatskome narodu.

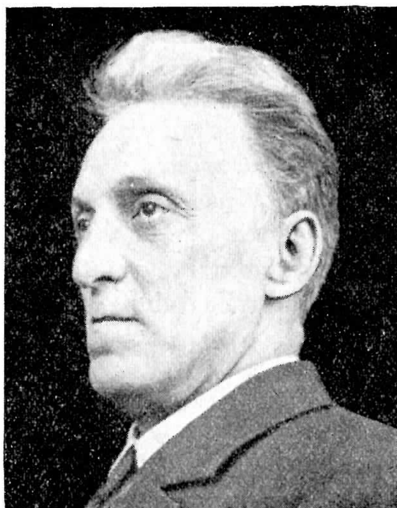
*

Jednog tmurnog listopadskog dana godine 1918 začu se i u bijelome Zagrebu jeka trubača s krvave Soče: »ODLOŽITE ORUŽJE!« Zagreb se u tili čas pretvorio u ogromnu veselu košnicu, a ulice napuniše se razdraganim narodom, koji je prema obećanjima, očekivao bolju i sretniju budućnost. Neki zlobnici ponješe sobom i kašike, da grabe med i mlijeko, koje je sad imalo proteći zagrebačkim ulicama.

Gradom prolažahu kumpanije »zelenoga kadra«, predvođene oduševljenim manifestantima, koji dan i noć pjevahu: »Zovi, samo zovi . . .«. Prolazio je dan za danom, a zlo je dozvalo gorje i brzo je došlo hladno otrežnjenje. Zlobnici odložiše spremljene kašike, a ulicama odjekivaše ponovno poštena hrvatska himna: »Lijepa naša domovina«.

U tim maštanjima prekinuše me uzbuđeni glasovi susjednog kartaškoga stola: »Z mača sem!« »Imam virzig!« »Buš šušter!« Stari je krčmar gurao u peć omašnu kladicu, koja zapinjaše o željezne vratnice, a on udarajući po njoj »širajzlom« srdito je gunđao: »vrag te kvrgasti stvoril ter te stvoril, kaj ne buš vlezla!« Bura je drmala prozorima, a kadikad unišao bi i po koji gornjograđanin, stisnut u debeli zimski kaput, koji se sav bijelio od snježnih pahuljica. Kod šanka je netko vikao: »Prosim još jen špricer!«, a iz susjedne sobe začula se promukla pjesma isluženoga domobranca: »Svi regruti hajd komis fasovati!« . . . Pojavio se i neizbježivi

kočeber Janes, nutkajući nas da igramo »fix-nix«. No mi rađe naručismo gulaš. Pojedosmo i kucnuvši se, Emil će» baš mi je sad fino v želucu posle toploga gulašeka« i nastavi prekinutu historiju. »Šta smo svega prije rata dobili za forintu! A danas? Nije ti to, amice dragi više onaj nakadašnji Zagreb! Sve se preokrenulo! A kako i ne, kad se u Zagrebu ponajviše ističe poratna materijalistička generacija, osorna i neotesana omladina, neuglađeni doseljenici i grubi boksači. Prostota, kletva i hraćkanje dominiraju zagrebačkim ulicama«.

»Pojavio se Jazz, pornografska opereta, kriminalni film, jezoviti stripovi, gume za žvakanje, tulumaši i Bog te pitaj što sve ne. Automobilisti bezglavo jure ulicama, drobeći kosti našoj djeci. Njima se naime uvijek žuri! A poznata je stvar, da u autima sjede ljudi, koji imadu najviše slobodna vremena. A što da ti konačno kažem o kubističkome arhitektu g. Krampu, koji nemilice ruši lijevo i desno, ni briga ga za stari Zagreb, a još manje za naše uspomene. A svaka kućica, svaka fasada, svaki prozor, portal, veže i cimer, sjeća nas na dobra stara vremena. I tako pomalo pogibaju naši vidljivi spomenici, a ostaju nam samo uspomene — završi gospodin Emilijo Laszowski — ponudivši me predratnim »šnofancem« iz prave rokoko-tabakiere, na kojoj je — kako se to i dolikuje hrvatskome heraldičaru — iscizeliran grb trojedne kraljevine: Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Ivan Ulčnik:

SLAVOLJUB BULVAN

Slavoljub Bulvan

Nakon što smo opisali postanak počasnog lanca zagrebačkog načelnika, te počasnih znakova gradskih zastupnika, želimo naše čitatelje upoznati sa životopisom zagrebačkog zlatara Slavoljuba Bulvana, rođenog Zagrepčanina, koji je te počasne znakove izradio i time pokazao da se i u Zagrebu već prije 36 i više godina razvijala zlatarska umjetnost, akoprem su mnogi tada držali da u toj struci moramo i nadalje biti ovisni o tuđini.

Slavoljub Bulvan rodio se 23 studena 1842 u Zagrebu od oca Ignaca, po zanimanju zlatara i majke Rozalije rođene Marić.

Ignac Bulvan, koliko je poznato došao je u Zagreb iz Češke. Zlatarski posao započeo je 1839 i to negdje na Krvavom mostu. (Navodno na današnjem broju 1, gdje je u naše doba bio urar Straub.) Njegov sin Slavoljub u novinskim je oglasima za svoj posao u Ilici 5, naznačivao kao poslovnu utemeljiteljnu godinu 1839. Time je Slavoljub vjerojatno htio da označi starost svog zlatarskog posla još iz vremena, kada je njegov otac taj posao započeo. Postoji mogućnost, da je Ignac Bulvan stanovao na području Vlaške ulice. Ovo svjedoči matica vjenčanih župe Sv. Petra, gdje nalazimo, da se Ignac Bulvan dana 14 srpnja 1840 vjenčao s Rozalijom rođ. Marić, kumovali su urar Vilim König i kefar Karlo Jesenski.[1]) Roza

[1]) **Karlo Jesenski** je utemeljitelj stare zagrebačke obitelji, čiji potomci žive i danas u našem gradu, pa su poznati u našem privrednom životu.

Karlo Jesenski rodio se 29 ožujka 1803 u Budimpešti. U Zagreb je došao nekako oko godine 1830. Po zanimanju bio je kefarski obrtnik. U Gradskoj knjizi »Cathastrum-quanti Contribucionalis Militaris L. et R. cittis Montis Graecensis Zagrebiensis pro Anno 1836—1837, (Gradska porezna knjiga za 1836—1837), upisan je Karolus Jeszensky kao »stae confectionalis«, dakle onaj koji nešto pravi iz dlaka ili četina, a to je kefar. U to doba imao je posao u kući Magdalene Chaich pod brojem 297, (sada Ulica Pavla Radića br. 9). Od kefarskog posla bio je godišnje oporezovan sa 2 forinta. U poreznom katastru za 1845—1846 upisan je pod br. 967 u susjednoj kući Anastas Rozalije, (danas Ulica Pavla Radića br. 7).

Marić kći je iz zagrebačke obitelji sa Kaptolske općine. Rodila se 10 siječnja 1820. Otac Laurencije bio je obrtnik, a majka joj je Doroteja rođena Poor. Na krstu su Doroteji kumovali Ivan i Ana Gyud. U Novoj Vesi bilo je ime Gyud (Gjud) dobro poznato. Odvjetak tog imena Dragutin Gjud bio je brijački obrtnik, u Ilici br. 37. Dragutin Gjud bio je ugledan zagrebački građanin. Obnašao je dugo godina čast potpredsjednika radničkog pjevačkog društva »Sloboda« a i sam je bio dobar pjevač tenorista. Kao oduševljeni pristaša stranke prava bio je izabran i za gradskog zastupnika.

Na području župe Sv. Petra rodili su se Ignacu i Rozaliji Bulvan sinovi: Slavoljub Josip 23 studenoga 1842 i Ignac 3 siječnja 1845. Oko go-

1 listopada 1849 moli Karl Jesenski zagrebačko građanstvo. U molbi tvrdi da već više od dvadeset godina stanuje u Zagrebu kao kefarski majstor. Naročito ističe: — »i u purgerskom korpusu i u gardi sveudilj pošteno služio jesam«. Jesenskijeva molba uvažena je na sjednici Gradskog zastupstva 1 listopada 1849. Građanske takse uplatio je 12 forinti. (Grad. arhiv br. 2120—1849).

Na istoj sjednici Gradskog zastupstva primljen je za zagrebačkog građana i Vjekoslav Šenoa »sladopekar« (slastičar), otac Augusta Šenoe. (Grad. arhiv br. 2121—1849).

U popisu pučanstva obavljenog 31 listopada 1857 stanovao je Karl Jesensky u kući kotlara Ivana Lenza u Dol. Ilici pod broj 867, (sada Ilica br. 35). Ovdje je uz kefariju tjerao i trgovinu brašna.

Karlo Jesensky oženio se sa Julijanom Mišinger rođenom 25 ožujka 1809 u Ugarskoj, u mjestu Kissigu. Julijana je bila sestra Ivana Mišingera, o kom smo pisali u »Zagrebu« br. 10—1938. Mišinger je u Zagreb došao također iz mjesta Kissiga.

Jesensky je umro 3 travnja 1865 u 63 godini. Njegova supruga Julijana umre 1895 u 86 godini.

Karlo i Julija Jesenski imali su troje djece i to:

1. Kćer Karolinu udatu za zagrebačkog trgovca Franju Nestlanga. Taj je imao trgovinu najprije u Vernićevoj kući u Ilici broj 36, a kasnije na Jelačićevom trgu broj 2. Nestlangova kći Irena udala se za nekad poznatog i uglednog građana i trgovca Antuna Conciliju. Ovi su imali sina dra Ferdinanda Conciliju, sada predstojnika Državnog pravobranioštva u Zagrebu.

2. Kćer Klementinu udatu za Ferdinanda Conciliju, trgovca i posjednika imanja u Rakovpotoku. Ferdo Concilija, umro je 1888 te ostavio: kćer Klementinu, koja i sada u Zagrebu živi kao udova majora Stjepana Grossniga. Zatim sina Ferdinanda Conciliju, koji živi u Zagrebu, kao umirovljeni podpukovnik.

3. Sina Julija koji je izučio urariju i zlatariju. Julije je radio u Varaždinu kod urara i zlatara Zechla. Neko vrijeme imao je posao u Karlovcu, a onda se opet vratio u Varaždin. Julio Jesenski oženio se sa Alojzijom Mayer. Umro je 1917 u Varaždinu u 84 godini. Ostavio je mnogobrojnu djecu. Od tih ćemo spomenuti:

Anku, udatu za dra. Jurja Vrbanića pravnog savjetnika »Prve Hrvatske štedionice« i poznatog javnog radnika na polju Hrvatskog Sokolstva. Josipu udatu za potpukovnika u m. Ferdu Conciliju. Julku udatu za poznatog vlasnika stare zagrebačke pekarne u Dugoj ulici Andriju Zeiningera. (Obitelj Zeininger opisali smo u »Zagrebu« br. 10—1934). Mariju udatu za dra. Karla Hubera. Dragutina bivšeg nadčinovnika Eskomptne banke, (umro 1937). Kolomana trgovca športskih potrepština u Zagrebu i Ignaca urara u Zagrebu.

dine 1846. Ignac Bulvan vjerojatno se preselio na područje župe Sv. Marije, jer već od tog vremena u matici rođenih ove župe stoji upisano da mu se je 20 lipnja 1846 rodio sin Aleksander, a 2 ožujka 1848 sin Julio Kvirin. Da je Ignac Bulvan u to doba doista stanovao na području župe Sv. Marije dokazuje i popis pučanstva, izvršen mjeseca studenoga 1857. U tom popisu vidimo, da je Ignac Bulvan zlatar, rođen 1 veljače 1812 sa ženom Rozalijom stanovao na području Kaptola broj 122 (sada Opatovina broj 10), u kući sitničara Matije Brimschiga. Nadalje je u popisu upisano da je sin Eduard (Slavoljub) u nauku u Dugoj ulici br. 779. Još su upisana dva sina i to: Ignac i Julio, koji posljednji se je u času popisa nalazio u školi u Ogulinu.

Ignac Bulvan bio je procijenitelj kod »Prve Hrvatske štedionice, u odjelu za posudbu na srebro i zlato«.[2])

U »imeniku zagrebačke narodne (građanske) straže« od 27 prosinca 1848, kojeg je za bojni otsjek Banskog Vijeća sastavio podpukovnik straže Josip Horbeld, pod broj 58/89 upisan je Vatroslav Bulvan kao stražar 6. satnije bez puške.

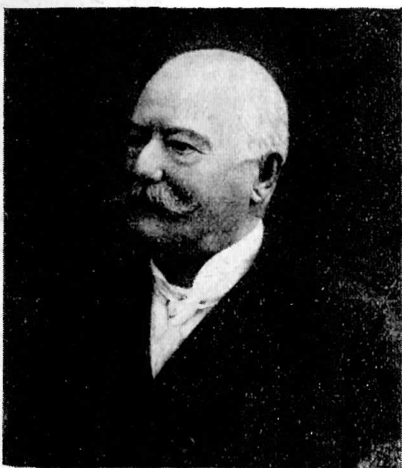
Vatroslav Bulvan umro je 31 prosinca 1873 u Zagrebu u Samostanskoj ulici, u 59 godini.

[2]) »Prva hrvatska štedionica« započela je poslovanjem 4 prosinca 1846, »Agramer politische Zeitung« od 28 studenoga 1846 donaša oglas broj 987 pod naslovom: »Eröffnung der ersten Kroatische Sparcasse«. Nadalje u oglasu kaže: »4. december d. j. die erste kroatische Sparcasse in Agram ins Leben tritt. Das Lokale der Anstalt befindet sich auf dem Hartmitzen Platze im Hausse des Herrn bischoflichen Burggrafen F. v. Zengeval zu ebener Erde, und ist täglich mit ausnahme der Sonn — und Feiertage von 9 bis 1 Uhr Mittags geöffnet«. (Ta kuća bila je na kasnijem Jelačićevom trgu broj 348, poslije broj 19, a sada sjeverni dio palače Gradske štedionice pod broj 10, u kojoj se nalazi Gradska kavana).

U oglasu »Narodnih Novina« od 2 siječnja 1847, objavljuje Prva hrvatska štedionica da će se među ostalim poslovima baviti zajmovima, »na zlato i srebro no prije nego što se na ove predmete posudi treba da ih cenitelj štedionice proceni«.

Zajmovi na dragocjenosti i vrijednosne papire bili su prve godine poslovanja jači od zajmova na mjenice i hipoteke. Tako su 1847 zajmovi na dragocjenosti i papire iznašali 64.908 for. 04 nč. dok su ostali posudbeni poslovi iznašali 40.903 for. 53 nč. (Spomenspis Prve hrv. štedionice iz godine 1899). Iz popisa zavodskog osoblja, koji se kod »Prve Hrvatske štedionice« čuvaju od njenog osnutka, vidimo, da je za prvog cenitelja namješten zlatar Haasz Josip. U popisu zagrebačkog pučanstva iz godine 1857 zabilježeno je, da je Haasz rođen 1797 u Maros Vasarhelyu. Stanovao je u Petrinjskoj ulici broj 382 (sada broj 15), u kući Ane Rosenkranz. U toj kući je umro 3 ožujka 1867. Haasz je bio procijeniteljem do godine 1863. Naslijedio ga je Vatroslav Bulvan, koji je tu službu vršio do 1870. Iza Bulvana preuzeo je procijenbu zlatar Franjo Pećak, koji je bio zadnji na tom mjestu do 1882. Te godine preselila se je »Prva Hrvatska štedionica iz Duge ulice 32, u novu vlastitu palaču u Dugoj ulici, broj 30. Istovremeno napušten je založni posao na dragocjenosti, te su godine 1892 i zadnji ostaci tog poslovanja likvidirani.

Nakon što je Slavoljub Bulvan svršio pučku školu, upisao ga je otac godine 1853 u gimnaziju. Kao gimnazijalac nije bio među prvima. U katalogu I razreda pod stavkom 12 upisano je, da je od 72 upisana đaka bio prema ocjeni 58 po redu, dobio je jedva prvi red. Razrednik bio mu je Bartol Francel. U II razredu bio je od 59 đaka 37 po redu. Razrednik bio je Ignac Katkić. U III razredu koncem prvog polјeća uslijed slabog napredka napusti gimnaziju. Otac odluči da ga dade učiti zlatarski obrt. Na 15 listopada 1857 stupi u nauk kod zagrebačkog zlatara Feliksa Junga[3] u Dugoj ulici broj 779. Nakon svršenog naukovanja radio je neko vrijeme kod oca. Po tadanjem običaju zaputi se Slavoljub u »Fremd«. Pođe u Ameriku u Chikago, gdje je izbivao kroz 10 godina. Tu je stekao lijep imetak. Kako se pripovijeda kupio je u Chikagu zemljišta, koja su kasnije postala središte tog ogromnog grada. Koliko bi Bulvan zaslužio dobrih »dolara« na prodaji ovih zemljišta, da je mogao u Chikagu dalje ostati! Po smrti očevoj vrati se u domovinu u Zagreb, gdje je preuzeo očev zlatarski posao. Naravno da je zemljišta u Chikagu na brzu ruku rasprodao.

Franjo Pećak

U očevom poslu združio se sa zlatarom Franjom Pećakom[4]. Zajednički otvoriše zlatarski posao u Ilici 468, (kasnije br. 5). (Gradski arhiv: Obrtna dozvola br. 6759-1873). Godine 1888 razvrgnuli su Bulvan i Pečak zajednicu. Bulvan je nadalje ostao u Ilici br. 5, dok je Pećak otvorio samostalnu radnju u Ilici br. 31.

Bulvanov posao u Ilici br. 5 nalazio se u prizemnoj kući, koja je stajala na zemljištu Kazališne zaklade, nekada vlasništvo baruna Eduarda Jellačića-Bužinskog, (umro 16 kolovoza 1871). Jellačić je taj posjed oporučno ostavio raznim kulturnim ustanovama, a konačno ostade isključivo vlasništvo Kazališne zaklade. Godine 1898 bude Jellačićev posjed rasparceliran i prodan. Iste godine pristupilo se rušenju

3) Jung Feliks rođen 21 svibnja 1819 na Rijeci. Imao je zlatariju u kući krojača Antuna Petkovića, danas ulica Pavla Radića br. 9. Jung je umro 11 ožujka 1875 u Ilici 732, (sada broj 40) u 56 godini

4) Životopis Franje Pećaka priopćili smo u »Zagrebu« br. 10/1934.

Tadanje priopćenje nadopunjeno time da je Pećak nakon pomoćničkog putovanja po svijetu u Zagrebu otvorio vlastiti posao mjeseca svibnja 1865. (Grad. arh. br. 2693—1865). Ovaj posao vodio je do 1873, kada se je udružio sa Bulvanom u Ilici 5. Godine 1888

zgrada koje su na tom zemljištu stajale. Uslijed toga morao se je Bulvan iseliti. Uzeo je poslovne prostorije u Ilici br. 14, gdje je radio sve do 1 listopada 1909, kada je posao predao u druge ruke, a sam je prešao u mir.

Bulvan u zajednici s Pećakom bili su kao zlatari gotovi umjetnici, što se je vidilo po njihovim izradbama. Jedna takova izradba bio je zlatni dijadem urešen sa briljantima. Dijadem je naručila Zagrebačka Gradska općina. Opisati ćemo u koju je svrhu naručen:

10 svibnja 1881 slavila se je svadba Austro-ugarskog prijestolonasljednika Rudolfa sa belgijskom princesom Štefanijom. Tu zgodu proslavili su naročito gradovi tadanje prostrane Austro-Ugarske monarhije, pa su gradovi ujedno carske mladence i obdarili. Tadanji hrvatski ban Ladislav Pejačević pozvao je okružnicom od 26 travnja 1881 br 1070-Prs., sve gradove, trgovišta i veća mjesta Hrvatske i Slavonije, da dan 10 svibnja 1881 svečano proslave.

U skupštini Gradskog zastupstva 4 svibnja 1881 iznio je gradski senator Đuro Deželić program svečanosti, koje su se na 9 i 10 svibnja 1881 u Zagrebu imale obaviti. U istoj skupštini Gradskog zastupstva stvoren je ovaj zaključak: »Gradski načelnik izvješćuje da je dijadem koji će se po odredbi Vis. kr. zem. vlade imati predati u Budimpešti, imade po odaslanstvu predati te moli da se izabere isto.« U odaslanstvo koje je vodio gradski načelnik Matija pl. Mrazović, izabrani su gradski zastupnici dr. Ivan conte Buratti i Guido vitez Pongratz. (Priopćeno iz izvornog skupštinskog zapisnika br. 15247-1881).

Iz sadržaja skupštinskog zaključka vidimo — »da je dijadem koji će se po odredbi Vis. kr. zem. vlade imati predati« gradska općina hoćeš nećeš morala nabaviti, da tako ne zaostane za drugim gradovima monarhije. Iz gleda na Gradsko zastupstvo nije »sua sponte« bilo voljno dar naručiti, što je i razumljivo, jer pol godine prije tih komandiranih svečanosti, pretrpio je grad Zagreb veliku katastrofu od potresa koji je na 9 studenoga 1880 prodrmao stare Gričke Gorice i ostali Zagreb. Skupljali se darovi za postradale stanovnike grada Zagreba, a sada po banskoj »blagohotnoj« zapovijedi mora Zagreb uz »oduševljenje i svečanosti«, da kupuje skupi dar. Velika je ironija tadanjih zagrebačkih prilika kada je po »odredbi Vis. kr. zem. vlade« od Zagreba pravilo »Potemkinovo selo«.

Kod toga pada u oči okolnost da gradski načelnik Mrazović nije dobio nikakove pismene odredbe, bar se takova nije mogla pronaći ni u tada-

raskinuto je zajedničko poslovanje pa je Pećak opet otvorio samostalni zlatarski posao u Ilici 31, koji je vodio do konca mjeseca veljače 1894 kada je pošao u mir.

Pećakovu zlatariju i urariju u Ilici 31 preuzeo je nekad poznati zagrebački zlatar Bruno Wolf, koji je počeo 1892 u Dugoj ulici br. 8. Wolf je posao u Ilici 31 napustio god. 1919, i predao ga braći Fusman, koji ga i danas na tom mjestu vode.

njemu vladinom prezidialnom arhivu, gdje su se svi spisi, koji se odnose na te svadbene svečanosti vodili pod oznakom I-108-1881. Isto tako nema traga takovoj odredbi nigdje u Gradskom arhivu. Izgleda da je ta odredba Vis. kr. zem. vlade uslijedila usmenim putem. Gradski načelnik Mrazović bio je ipak dosta oprezan pa je radi svog pokrića kao i tadanjeg Gradskog zastupstva u skupštinski zapisnik dao unijeti onu važnu primjedbu: »po odredbi Vis. kr. zem. vlade.«

Vladina odredba morala se je izvršiti. Uslijed toga Gradska općina naručuje kod zagrebačkih zlatara Bulvana i Pećaka zlatni dijadem. U mjesecu veljači 1881 isplaćeno je Bulvanu i Pećaku u ime predujma 1.200 for., a kada je dijadem bio gotov i izručen, uplaćeno je u mjesecu lipnju ostatak od 600 for. (Grad. arhiv br. 4306 i 8196-1881). Prema tome je dijadem stajao 1800 for., što je za ono doba bila dosta velika svota, a pogotovo za Gradsku blagajnu koja je uslijed potresne nesreće doista bila ispražnjena.

Bulvan i Pećak izradili su dijadem iz zlata br. 3, a vagao je 130 grama. Urešen je bio sa 50 malih briljanata, koji su ukupno iznašali 6 karata. U dijadem bilo je umetnuto sedam moslavačkih topaza[5]). U sredini dijadema bio je usađen križić. Kutija za dijadem bila je obložena svilom. Gornju stranu poklopca kutije resio je grb grada Zagreba, koji je izradio kipar Franjo Karas. Nacrt dijadema izradio je arhitekt Herman Bolle.

Nakon što je dijadem bio gotov, zamolili su Bulvan i Pećak Gradsko poglavarstvo da im se dozvoli da ga mogu u izlogu njihovog dućana na ogled općinstvu izložiti. Ova molba raspravljena je u skupštini gradskog zastupstva 6 travnja 1881 § 7, pa je izlaganje dozvoljeno. (Grad. arhiv br. 14715-1881).

A sada da se osvrnemo i na to kako su dijadem izaslanici grada Zagreba visokim mladencima predali.

19 svibnja 1881 primljeni su izaslanici grada Zagreba u velikoj mramornoj dvorani kraljevskog dvora u Budimu. Tadanji hrvatski ban Ladislav grof Pejačević predstavio je prijestolonasljedniku Rudolfu i njegovoj

[5]) »Narodne Novine« od 12 veljače 1881 priopćuju kako je slabo poznato da mi u našoj domovini Hrvatskoj imademo krasnog dragog kamenja, topaza svake boje. To kamenje nalazi se u Moslavačkim gorama. Voda ga ispire i ruši u potoke gdje ga se obilno može naći. Malo tko za to blago mari. Kad netko topaze gleda u izlogu stranih gradova, mislio bi da ih nigdje neima nego samo u Indiji. Međutim mi ga imamo i to još kako blizu. Njemačka carica imala je na prošlom carskom plesu u Berlinu diadem koji je bio ukrašen našim draguljima.

»Narodne Novine« od 16 travnja 1881 priopćuju da su zlatari Bulvan i Pećak općinstvu pokazivali topaze i u surovom neizbrušenom stanju.

Topazi za diadem koji je poklonjen nadvojvodkinji Štefaniji, pronađeni su u moslavačkom selu Jelenska gornja i doljnja.

suprugi Štefaniji, zagrebačke izaslanike. Diadem bijaše položen na mramornom stoliću.

Kraljević Rudolf izrazio je na hrvatskom jeziku zahvalu u ime svoje i svoje supruge na lijepom daru. Gradski načelnik Matija pl. Mrazović predočio je Rudolfu i Štefaniji da su diadem izradili domaći zagrebački zlatari Bulvan i Pećak, što je kod prijestolonasljednika pobudilo još veće zanimanje za dar.

Iza predavanja dara razgovarali su Rudolf i Štefanija sa svakim članom zagrebačke deputacije i raspitivali se o stanju Zagreba nakon potresa. Na kraju razgovora Rudolf ispričao se što nezna dobro hrvatski, izjavivši da znade bolje češki.

»Narodne Novine« od 31 svibnja 1881 pišu da se je hrvatski ministar Koloman pl. Bedeković naročito zauzimao da zagrebačko izaslanstvo bude dostojno primljeno. Uslijed toga su naši izaslanici primljeni u isto doba i u istoj dvorani za izaslanstvom grada Budimpešte.

Ugarski ministar predsjednik grof Tisza pozdravio je članove zagrebačke deputacije i dao si diadem pokazati.

»Obzor« od 21 svibnja 1881 piše ovo: Da su Mađari bili kavaliri, kao što se uvijek prikazuju, to bi oni uredili tako da deputacija glavnog grada savezne kraljevine Hrvatske, kao gost, bude prvenstveno primljena. Nu kako se iz pisanja vladinog »Pester-Loyda« vidi Mađari žele pred stranim svijetom zapostaviti Hrvatsku i prikazati ju kao čest jedinstvenog ugarskog naroda. »Pester Loyd naročito ističe da je darovani diadem »specijalno hrvatski proizvod«.

Isto tako i »Obzor« hoće da ispravi Rudolfa koji je u hrvatskoj zahvali rekao i u ime svoje »žene«. Nezna jeli tako pravo rečeno, nebi li bolje bilo da je kazao »supruge«. Dodaje da mu je govor sigurno sastavio kabinet.

Na skupštini Gradskog zastupstva 30 svibnja 1881, izvješćuje načelnik Mrazović o gradskom izaslanstvu u Budimpešti. Tom zgodom je naglasio da je Gradsko zastupstvo darovanim diademom imalo naročitu namjeru da predoči našu domaću obrtnu umjetnost i naše domaće topaze, koji su nikli na zemljištu Hrvatske. Nije isključeno da je ova »naročita namjera gradskog zastupstva« bila također izrečena po »odredbi visoko iste«. Svakako je valjalo taj »dobrovoljno namjerni dar« pred postradalom zagrebačkom javnošću kako tako opravdati.

Prigodom opisanih svadbenih svečanosti, zagrebački knjižari Mučnjak i Senftleben izručili su Gradskom poglavarstvu dvije umjetnički uvezane knjižice, koje su sadržavale »Životopis carevića Rudolfa«. Mučnjak i Senftleben mole Gradsko poglavarstvo da se ove knjižice putem zemaljske vlade pošalju kao svadbeni dar prestolonasljedniku Rudolfu. Gradsko poglavarstvo izvješćem od 8 svibnja 1881 br. 14.924. odposlalo je knjižice

zemaljskoj vladi, a ova ih odpremila Dvorskom uredu prestolonasljednika Rudolfa u Prag. Dvorski ured listom od 21 lipnja 1881, upravljenim na tadanjeg hrvatskog bana Ladislava grofa Pejačevića, zahvaljuje se na darovanim knjižicama. Ova zahvala priopćena je knjižarima Mučnjaku i Senftlebenu.

*

Bulvan i Pećak imali su sa svojom izradbom uspjeha i u stranom svijetu. God. 1882 priređena je u Trstu izložba[6]) koju je 1 kolovoza 1882 otvorio u ime cara Franje Josipa I, nadvojvoda Ljudevit Viktor.

Nadvojvoda se kod pregledavanja izložbe u hrvatskom paviljonu naročito zadržao kod zlatarskih izložaka Bulvana i Pećaka. Kako su mu se izlošci svidili pohvali ih pred svojom pratnjom. Tom zgodom reče njemački: »prächtige Diadem«. Sjetio se na diadem kojeg su Bulvan i Pećak izradili za prestolonasljednicu Štefaniju. Vidimo i opet da su Bulvan i Pećak kao zlatarski obrtnici doista bili na visini zlatarskog umijeća. (»Narodne Novine« 7 rujna 1882.)

Izložbeni lutrijski odbor tršćanske izložbe nabavljao je ponajljepše izložke za lutrijske dobitke. Od izložaka Bulvana i Pećaka odbor je htio kupiti umjetnički izrađen zlatni prsten, pa je za njega ponudio 200 for, što je u ono doba bila znatna svota. Izlagatelji ga ali za tu cijenu nisu htjeli prodati. Na tršćanskoj izložbi nagrađeni su Bulvan i Pećak srebrnom kolajnom.

U Budimpešti je god. 1885 priređena Ugarska opća zemaljska izložba. Hrvatska vlada postavila je paviljon u obliku seljačke kuće. Ovaj paviljon uredili su od strane hrvatske vlade dr. Stanko Huml, profesor dr. Izidor Kršnjavi i nadzornik Plavšić. Hrvatski paviljon je prema priznanju javnosti spadao među najljepše i najizvornije izložbene zgrade (»Narodne Novine« od 4 svibnja 1885).

Na budimpeštanskoj izložbi sudjelovali su sa svojim izložcima Bulvan

[6]) Na 1 kolovoza 1882 otvorena je izložba u Trstu. Na toj izložbi imala je Hrvatska i Slavonija svoj paviljon. Izložbeni eksekutivni odbor u Zagrebu nemajući sredstva za gradnju izložbenog paviljona obratio se je na javnost naročito na privrednike da daruju nešto u novcu ili materijalu, da se tako paviljon može postaviti. Poziv izložbenog odbora uspio je. Hrvatski Sabor doznačio je 5.000 for. Hrvatski paviljon sagrađen je kao seljačka kuća iz Hrvatske Posavine. Izgradili su ga zagrebački tesari Otto Jokuš i Vjekoslav Heinzl.

U tom paviljonu izložili su svoje izradbe i zagrebački obrtnici, a među njima Bulvan i Pećak. Isto tako se je isticao zagrebački stolar Fridrich Häcker, sa svojim umjetničkim izrađenim pisaćim stolom. Taj stol htio je lutrijski izložbeni odbor kupiti za 500 for., ali je već prije bio prodan.

Zagrebački kipar Moretti izložio je kameni kip »Ciganku« koji je lutrijski odbor kupio za 200 for.

i Pećak. U priznanje zasluga stečenih kod ove izložbe dobio je Franjo Pećak od kralja Franje Josipa I zlatni krst za zasluge s krunom. Ovo odlikovanje izručio je Pećaku tadanji gradski načelnik Nikola Badovinac (Grad. arhiv br. 185-Prs-1885).

Slavoljub Bulvan sudjelovao je i u radu zagrebačkih društava. Tako je bio osnivač »Zagrebačkog ribarskog društva«[7]) i njegov mnogogodišnji pretsjednik. Isto tako bio je član Vatrogasnog društva, te još nekih drugih kulturnih i socijalnih društava.

Kao pravi Zagrebčanin vodio je brigu o napretku svojeg rodnog grada. Kroz mnogo godina djelovao je u Gradskom zastupstvu, kamo je prvi puta izabran na nadopunidbenim gradskim izborima godine 1888 na listini građanskog odbora »Narodne stranke« (unionista). Izbori obavljali su se 17 veljače 1888. Bulvan je kandidirao u I. kotaru drugog izborništva. Izabran je sa 477 glasa.

U Gradskom zastupstvu pokazivao je Bulvan smisao za stvaran rad. Govorio nije mnogo. Bulvanovo se ime često spominjalo baš ove godine, kada naša Gradska štedionica slavi svoju 25 godišnjicu. Bulvan je još godine 1894 na 5 studenoga u skupštini Gradskog zastupstva prvi iznesao predlog da Gradska općina osnuje »Jubilarnu štedionicu općine grada Zagreba«. Bulvan je htio da se taj zavod osnuje u proslavu 50-godišnjeg vladanja cara i kralja Franje Josipa I. U tom nastojanju podupirali su ga i ostali zastupnički drugovi. Međutim Bulvanovo nastojanje i borba koju je vodio kroz više godina, (sve do 1902), nije dovela do željenog uspjeha. Nije tada došlo do osnutka Gradske štedionice. Godine 1911 kada Bulvana nije više bilo u gradskom zastupstvu, započeto je opet nastojanje da se osnuje Gradska štedionica. Ovo nastojanje je konačno dovelo do uspjeha. Na 16 ožujka 1914 Gradska štedionica počela je svojim djelovanjem.

Nastojanje Bulvanovo kao i rad Gradskog zastupstva u pitanju osnutka Gradske štedionice od 1895—1902, te nastavak ove akcije od godine 1911 dalje, priopćiti ćemo opširnije u posebnim napisima.

[7]) 20 prosinca 1892 osnovan je »Zagrebački udičarski klub«. Osnivači sastali su se u prostorijama »Velike pivane« u Gajevoj ulici, (tamo gdje je danas trgovina Milinov). Kod tog sastanka prisustvovao je i Bulvan. Perovođa bio je gradski poreznik Rikard Flögl, koji je i bio pravi začetnik Udičarskog kluba.

Na 5 siječnja 1893 bila je prva glavna skupština »Zagrebačkog udičarskog kluba« na kojoj je sudjelovao još i danas živući tržni nadzornik u m. Ante Jakovac. Za predsjednika kluba izabran je Bulvan, ali se radi opterećenosti posla na toj časti zahvali i bude izabran potpredsjednikom.

Na skupštini 16 studenoga 1893 promjeni klub ime u »Zagrebački ribarski klub«.

Na skupštini kluba 31 prosinca 1895 ponovno je izabran Bulvan za društvenog pretsjednika, pa je tu čast obnašao do 29 prosinca 1900. Na skupštini 19 prosinca 1897 izabran je Bulvan začasnim članom.

Podatke priopćujemo iz »Ribarskog Vijesnika« godište 1927 i 1928.

Slavoljub Bulvan, bio je kao gradski zastupnik član kluba većine tadanjih gradskih zastupnika, koji su pripadali unionističkoj stranci. Bulvan kao skrban i savjestan gradski otac, često se odijelio od mišljenja svoga kluba. On je otvoreno zastupao ono stanovište za koje je držao da je najbolje za probitke grada Zagreba. Često se je dešavalo, da je Bulvana radi njegove nepristranosti i brižnosti podupirala opozicija, koja je inače iz načela sve otklanjala što bi većina tzv. »madžaroni« predlagali. Spomenut ćemo neka Bulvanova nastojanja u Gradskom zastupstvu.

Na skupštini Gradskog zastupstva 21 prosinca 1895 raspravljao se je Gradski proračun za 1896. Među ostalim predlaže Gradsko poglavarstvo, a u sporazumu sa zastupničkom većinom, da se u proračun uvrsti iznos od Din 10.000 for. kao gradski doprinos Izraelitičkoj bogoštovnoj općini za gradnju njene kuće u Palmotićevoj ulici. Bulvan se najodrešitije protivi tom doprinosu, te ističe da imade mnogo potrebnijih stvari, za koje grad treba novce. Bulvanovom stanovištu se od strane opozicije pridružuje gradski zastupnik Jakčin. Podijelenje doprinosa u ime većine zagovaraju gradski zastupnici: dr. Ivo Mallin i Dragutin Mondecar. Konačno je Gradsko zastupstvo doprinos odobrilo sa 28 protiv 10 glasa.

Rasprava oko doprinosa za gradnju kuće Izraelitičke bogoštovne općine naišla je na odaziv i u Zagrebačkom novinstvu. »Obzor« od 19 prosinca 1895 odobrava Bulvanu što je bio protiv doprinosa, te ga hvali jer je otvoreno i zauzeto branio svoje stanovište. Naprotiv o gradskom zastupniku Mondecaru piše: »Nedavno dekorirani Mondecar zauzima se za Izraeličane kao za svoju rođenu braću. Uslijed toga kola gradom dosjetka da gosp. Mondecar misli preći na mozaičku vjeru!«

Bulvan se je zauzimao i za privredni stalež, kome je i sam pripadao. U skupštini Gradskog zastupstva 6 ožujka 1899 stavlja upit na Gradskog načelnika Mošinskoga, glede cimerâ, koje su trgovci nad dućanima izvješavali u obliku zastava. Gradsko poglavarstvo bilo je protiv takovih cimerâ pa je globilo one trgovce koji na poziv ovakove cimere nisu odstranili. Bulvan u svom upitu ističe, da je već i prije podnio predstavku sa svrhom da Gradsko poglavarstvo ukine zabranu cimera u obliku zastava. Bulvan je radi tog pitanja deputaciju trgovaca predvodio načelniku. Deputacija je načelniku dokazala da su trgovci cimere poput zastava, već davno prije zabrane namjestili. Bulvan u svojoj interpelaciji dokazuje, da odredbe Gradskog poglavarstva o zabrani cimera zadire u tuđe vlasništvo i trgovcima prouzrokuje štetu.

Gradski načelnik odgovorio je Bulvanu da se cimeri moraju odstraniti, a kome nije pravo neka prizove na zemaljsku vladu. (Grad. arhiv br. 10.585-1899).

Na skupštini Gradskog zastupstva 29 kolovoza 1901 stavlja Bulvan

upit na Gradskog načelnika dra. Amruša, što je sa premještanjem Gradske plinare i kada će se nova graditi. Bulvana naročito zanima, da li je gradnja nove plinare predviđena u investicionalnom zajmu. Načelnik odgovara da se kod stvaranja ranijeg zaključka o gradnji plinare, nije a umu imalo, da će se graditi Električna centrala. Plinara će se premjestiti, nu prije se mora viditi kako će se ovo dvoje među sobom odnositi. Bulvanovo nastojanje da grad Zagreb dobije modernu plinaru ispunilo se je tekar god. 1910, kada se je sa gradnjom nove plinare započelo, a 10 travnja 1911 stavljena je u pogon.

Godine 1904 ispao je Bulvan iz Gradskog zastupstva, uslijed obavljenog žrijebanja polovice gradskih zastupnika. Kod izbora za popunjenje ove polovice kandidirao je Bulvan u II izborništvu na listi Narodne stranke. Izbor obavljen je 18 studenoga 1904. Bulvan je dobio 377 glasa, a njegov protukandidat sa listine neovisnog građanstva odvjetnik dr. Pajo Teodorović dobio je 488 glasa. Kako nisu ni Bulvan ni Teodorović dobili potrebnu nadpolovičnu većinu, to se je na 26 studenoga 1904 pristupilo užem izboru, kojom prigodom je dr. Teodorović dobio 378 glasa, (od ukupno predanih 673). Prama tome je Teodorović izabran, a Bulvan je nakon 16 godina zastupnikovanja izašao iz Gradske vijećnice.

Međutim Bulvan nije dugo mirovao u javnim poslovima. Na 15 prosinca 1905 zemaljska vlada raspustila je cijelo Gradsko zastupstvo. Ovaj raspust uslijedio je, što je dotadanja većina gradskih zastupnika, koji su pripadali stranci neovisnog građanstva uskratila načelniku dr. Amrušu proračun za 1906. Ovo nepovjerenje je uslijedilo zato, što se je dr. Amruš kao gradski načelnik počeo baviti politikom i to protiv volje većine zastupnika, (kluba nezavisnog građanstva). U skupštini Gradskog zastupstva 11 prosinca 1905 izjavio je gradski zastupnik arh. Janko Holjac dru. Amrušu nepovjerenje, naglasivši, da je načelnik obećao da će voditi samo »zagrebačku politiku«, to je obećanje povrijedio, jer je postao središte dnevne političke borbe.

Izbori su raspisani u mjesecu ožujku 1906, pa je Slavoljub Bulvan opet kandidirao na listini Narodne stranke i to u II izborništvu. Od ukupno predanih 1047 glasova dobio je Bulvan 571 glas, pa je tako opet ušao u gradsko zastupstvo.

Nakon provedenih izbora Bulvan nije dugo obnašao čast Gradskog zastupnika. U skupštini gradskog zastupstva na 8 listopada 1906 raspravljalo se o velikom gradskom investicionalnom zajmu od 2,800.000 kruna. Ovaj zajam imao se je utrošiti za gradnju Električne centrale. I gradski vodovod tražio je proširenje. U industrijalne svrhe valjalo je nabaviti potrebno zemljište. Glavni kanal imao se produljiti. Zaključena je gradnja pučke škole na Pantovčaku. Predviđena je gradnja kapele na Mirogoju,

koja je sagrađena tek prije nekoliko godina. Izim toga bilo je potrebno izvesti mnogo manjih radnja. Bulvan se je protivio zajmu, jer da je ubitačan za grad. Gradski zastupnik Stjepan Timet pobijao je Bulvanovu bojazan, te se čudi zašto se Bulvan sada protivi zaključku zajma, kada je prije glasovao za navedene investicione radove. Bulvan je postao protivnik zajmu, a kada ga je većina Gradskog zastupstva prihvatila, Bulvan je izjavio da polaže čast gradskog zastupnika. Ujedno se zahvalio izbornicima što su ga kod zadnjih izbora odlikovali povjerenjem. Nakon izrečene zahvale Bulvan je odmah ostavio vijećničku dvoranu.[8])

Tako se je Slavoljub Bulvan za uvijek rastao sa Gradskom vijećnicom, u kojoj je od godine 1888 nesebično i zauzeto zastupao interese svojih sugrađana.

Bulvan je posjedovao kuću u Berislavićevoj ulici. Zatim vinograd sa ljetnikovcem na Goljaku broj 20, gdje je i stanovao. Na tom posjedu je umro 6 srpnja 1915 u 72 godini. Njegova supruga Paula rođ. Gelse umrla je 12 travnja 1928. Supruzi Bulvan nisu imali djece.

Bulvanov brat V a t r o s l a v bio je poznati zagrebački pekarski obrtnik u Petrinjskoj ulici 5. Umro je 1911 u 65 godini. Ostavio je sina Vatroslava umirovljenog željezničkog nadkontrolora, zatim kćeri: Juliju Petter i Jelisavu Puhovski.

[8]) Nakon Bulvanove zahvale na časti Gradskog zastupnika određen je za njegovo mjesto izbor, koji je obavljen 20 prosinca 1906. Istupila su 3 kandidata i to u ime neodvisnog građanstva vlaškoulički župnik Mato Ilijašević. U ime Čiste stranke prava Ljudevit Hagenauer. U ime naprednjaka dr. Đuro Šurmin. Kako na provedenom izboru nijedan kandidat nije dobio nadpolovičnu većinu, to je određen uži izbor između Matije Ilijaševića i Ljudevta Hagenauera. Kod užeg zbora na 28 prosinca 1906 izabran je za Gradskog zastupnika Mate Ilijašević. (Grad. arhiv broj 58.734—1906).

Dr. Fedor Breitenfeld:

ZAGREBAČKI MAGISTRAT U XV. STOLJEĆU

U petnaestom je stoljeću zagrebačka gradska uprava bila podijeljena u dvije skupine. Jednu čine gradski zastupnici, a drugo su opet priseżnici, savjetnici i različiti gradski činovnici i službenici. Svima je na čelu gradski sudac.

Gradski sudac (iudex civitatis) vršio je one funkcije, koje danas obavlja predsjednik gradske općine, a naravno uz to još i sudačku vlast. On je kao sudac pojedinac vršio građansku i kaznenu sudbenost prema odredbama zagrebačke zlatne bule. Organizacija staleške države tražila je, da svaki stalež ima i svoje odijeljeno sudstvo, pa su tako i građani imali svoga suca. Zlatna im Belina bula daje pravo, po kojem ih nikakav drugi sud ne može suditi do njihovog gradskog.

Doba, koje ovdje promatramo, nije daleko od prvih početaka jačeg razvoja i bolje organizacije gradske uprave. Tek je stotinu i pedest godina prošlo od izdanja prve Beline bule i u tom se vremenu počela organizirati gradska uprava prema bulinim odredbama i povlasticama.

Način izbora gradskog suca odredila je zlatna bula, a kasniji podaci u različitim listinama potvrđuju, da se te propise poštivalo. Naravno, da je bilo i odstupanja od takovih propisa, no to bi se dogodilo tek onda, kad je neki nasilnik iz susjedstva grubom silom prinudio naše purgere na Gradcu, da odustanu od svojih pravica. Osobito se među tim nasilnicima isticahu gospodari na Medvedgradu, grofovi Celjski.

Sucem je gradskim mogao posati jedino neporočan građanin. Biraju ga građani svake godine po svojoj volji, a mogu ga i svake godine mijenjati. Belina bula određuje izričito, da sucem, prisežnikom ili savjetnikom ne može biti osoba, kojoj je očito dokazano, da je klevetnik ili krivokletnik odnosno, da je krivo svjedočio.

Izbor se obavlja svake godine na Blaževo, dakle 3 veljače. Mjesto, na kojem se izbor vršio nije uvijek bilo isto. Jednom se zbivalo u gradskoj vijećnici (domus consilii civitatis), a drugi put opet pred tom vijećnicom na trgu sv. Marka. Razlog, s kojega se izbor vršio jednom u vijećnici, a drugi put na trgu pred njom, vrela ne spominju, no naziremo ga u vremenskim prilikama. Po lijepom vremenu obavljao se izbor vani, a za nepogodnog vremena u zgradi. Uz gradskog suca vršio se istodobno i izbor prisežnika i savjetnika. Način glasovanja nije bula odredila, pa ne znamo da li se vršio pojedinačno ili pak per acclamationem. No svakako je to bilo javno i usmeno glasovanje.

Prema odrebama bule morao je izbor suca potvrditi kralj. Stoga je valjalo odmah po izboru kralju javiti rezultat i onda sačekati njegovu potvrdu. Tek iza kraljeve potvrde polaže novi gradski sudac i prisežnici u crkvi sv. Marka pred skupljenim građanima prisegu. Prisegu polaže pred oltarom sv. križa, a zaklinje se, da će poštivati zakone svojih predšasnika bili oni kakovi mu drago, a jednako, da će paziti na to, da te zakone nitko ne povrijedi. Tek kad je sudac položio prisegu, onda mu predaju žezlo, znak sudačke vlasti i gradske ključeve, koji opet označuju upravnu vlast na gradskom području.

No osim gradskog suca vršilo je sudsku vlast u gradu i takozvano vrhovno sudište (iudices seniores, iudicium antiquorum iudicum). Budući da su građani mogli birati svake godine novog suca i ako to nijesu uvijek činili, ipak je s vremenom nastao cijeli niz izsluženih sudaca. Ti su suci pod predsjedanjem samog gradskog suca sačinjavali drugu instanciju u slučaju, da netko nije bio zadovoljan s osudom gradskog suca. Tko pak nije ni s tom drugom osudom bio zadovoljan mogao uložiti priziv na kraljevog tavernika. Zanimljivi su nam sačuvani podaci o nekim ljudima, koji nijesu poštivali navedeni red, nego su odmah podnosili priziv izravno taverniku. Tavernik nije ovakav red uvažio, već je vratio spise sudu seniora, da najprije on svoju kaže.

Gradski je sudac, a naravno jednako tako i sud seniora, sudio po propisima zlatne bule. No osim toga donosila je i gradska općina baš na temelju povlastica iz bule svoje statutarne propise, pa se gradski sudac i njih morao držati. Bilo je u doba, koje promatramo više gradskih sudaca, za čijeg sudovanja nalazimo novodonesene propise. Još je bogatiji takovim pravilima konac 14 stoljeća.

Naravno, da je sudac morao primjenjivati i ostalo opće pravo, koje je vrijedilo na području kraljevine Hrvatske ukoliko nije bilo posebnim privilegijama izmijenjeno ili suspendirano za gradsko područje.

Spominjao sam izbor suca, pa ne će biti na odmet, ako usput kažem i koju o tom tko ima pravo glasa i kako se dolazi do tog prava. Pravo glasa imali su samo građani. Tko se pak smatrao građaninom? Građaninom je mogao postati samo rimokatolik kućevlasnik, ako je proživio bar jednu godinu na području grada. Morao je biti neporočan. Same pak činjenice, da je netko boravio godinu dana u gradu i posjedovao na gradskom području vlastitu kuću, nijesu još automatski davale građanska prava. Takav čovjek, koji je imao uvjete morao je usmeno ili pismeno zatražiti primanje u članstvo. Magistrat je podjeljivao to pravo. Zanimljivo je, da ni plemići nijesu mogli drugačije steći građanstva. Tako je neki plemić Grga Bradač iz Ladomerca kupio u gradu kuću i uputio gradskoj općini pismo koje ovako adresira: Circumspectis et honestis viris, iudici et

iuratis ac universis hospitibus civitatis zagrabiensis, dominis, amicis et fratribus nobis honorandis, salutem cum honore. Pismo je dakle upućeno gradskom sucu, prisežnicima i svima gradjanima, to znači, da su svi ti ljudi bili jednaki međusobom tek ih je jedan prema van zastupao, a i toga su oni izabrali i ovlastili na ta veća prava i dužnosti. Plemić Ladomerečki Grga traži, da ga gradjani prime u svoju zajednicu i moli ih, da mu čuvaju i štite imovinu. On se obvezuje, da će poštivati sve gradske pravice i živjeti po pravu, koje vrijedi na Gradcu. Grga Bradač bio je capitaneus nandoralbensis, dakle beogradski kapetan, pa ću o njemu drugom prilikom više reći.

Bilo je na Gradcu i nekatolika kućevlasnika, no ti nijesu bili građani, već samo doseljenici, koji nijesu imali nikakovih političkih prava.

Prema ovome se vidi tko je imao pravo glasa na izborima za gradskog suca i ostale više funkcionare na Gradcu.

Iza gradskog suca je po rangu najvažniji funkcionar gradski kapetan. (capitaneus civitatis) Sudac, prisežnici i savjetnici bile su počasne službe, dok su svi ostali primali za svoje usluge plaću. Dužnost gradskog kapetana bila je briga za gradsku tvrđavu i zidove. Osim toga mora on skupljati dovoljnu količinu hrane, oružja, streljiva i obranbenih strojeva, tako da je grad uvijek spreman na obranu. Posebno mu je određena dužnost, da pazi na kraljevske povlastice podijeljene obrtničkim cehovima. On mora te povlastice štititi i postupati protiv svakoga tko bi ih krnjio. Dakle je gradski kapetan neke vrsti obrtna policija. Na to mjesto postavljali bi obično odlične i spremne ljude. Kako je pak to bilo važno mjesto, to su često nasilni susjedi nastojali ovu čast prisvojiti za svoje miljenike. Osobito nam vrela spominju nekog Sebolda, kojeg su na silu postavili na mjesto gradskog kapetana grofovi Celjski. No svaka sila za vremena, pa je tako svršio i Sebold, koji bi proglašen veleizdajnikom i sva mu je imovina zaplijenjena.

Slijedeći po časti bio je gradski kastelan ili porkolab (castelanus). On se brinuo za gradsku sigurnost. Bio je zapovjednik gradske straže. Ovu gradsku stražu ne valja zamijeniti s čuvarima gradskih zidova i obranbenih strojeva. Jedno su vojnici, a drugo redarstvenici, da se poslužim današnjim pojmovima. Osim brige za redarstvenu stražu, pazio je kastelan i na to, da se gradska vrata svake večeri točno u određeno vrijeme zatvaraju, a u jutro opet otvaraju. Zato ga vrela zovu koji put i decanus ianitorum. Mora on nadzirati stražu, da noću obilazi gradom i čuva građane od kradljivaca i drugih zločinaca.

Osim spomenutih dužnosti mora se kastelan brinuti i zato, da na tržištu bude uvijek zdrave robe. On je prema tome tržni nadzornik i gradski stručnjak za živežne namirnice.

U velikim kaznenim procesima, osobito protiv vještica, on se brine za sprave za mučenje okrivljenih i prisustvuje raspravama. Osim toga čuva on ključeve gradske tamnice. Stoga se mora brinuti i za prehranu uznika.

Vidimo da je kastelan bio mnogostrani službenik i da je morao svašta znati i na mnogo stvari dospjeti. Medjutim grad nije bio velik, pa se to moglo.

Osim toga imao je kastelan i jednog pomoćnika. To je bio nadzornik gradske straže (custos vigiliarum). On zamjenjuje kastelana u službi, kad je ovaj zapriječen i pomaže mu kod njegovih različitih dužnosti. Hrvatskim jezikom pisana vrela zovu ga »orožnik«.

Niži gradski službenik, ali nipošto manje važan, je gradski prezivač ili glasnik (preco). On je podčinjen kastelanu. S kastelanom zajedno obilazi gradska tržišta i ondje plijeni pokvarene i nezdrave živežne namirnice. Osobito se strogi nadzor vršio nad trgovinom ribama. Prezivač je svakog dana u podne morao odrezati repove svim ribama, koje do tog vremena nijesu bile prodane. Riba bez repa bila je znak, da nije sposobna za ljudsku hranu, pa se nije smjela slijedeći dan opet izložiti na prodaju. Tadanji stupanj medicine dovoljan je bio razlog za ovako oštru mjeru.

Osim tih funkcija prezivač je oglašivao građanima sve važnije odredbe i događaje. Sudjelovao je kod dražba i ondje bio isklicatelj.

Osim stražara imala je gradska općina i svog posebnog noćobdiju. Njegova je bila dužnost noću obilaziti gradom i izvikivati satove i opominjati građane, da na ognjištima i u pećima pogase vatru prije spavanja. Noćobdija je nosio sobom veliku halabardu na ramenu.

Za općinu važnu, a građanima neugodnu službu vršili su, kao i danas, gradski poreznici (tributarii). Oni su utjerivali sve gradske prihode porez i mjestovinu. Njima na čelu je gradski blagajnik (conductor et comes proventuum). Taj gradski blagajnik vodio je točan popis sviju kućevlasnika i stanara u gradu i u taj popis bi točno unosio koliko je tko morao platiti, koliko je platio, a koliko je ostao dužan.

Poreznici, koji su ubirali mjestovinu na gradskim tržištima, nosili su sobom posebni cjenik i prema njemu ubrali mjestovinu. Taj se cjenik latinski zvao registrum, a naši purgari su iz toga napravili »lajštrom«.

Podjele vlasti u modernom smislu riječi nije tada još bilo, pa je nije bilo ni na Gradcu. Pojedini resori, koji danas posve odijeljeno djeluju bili su isprepleteni tako, da se nije točno znalo idu li u sudstvo ili u upravu. Služba gradskog bilježnika potvrda nam je za ove tvrdnje. To je bila vrlo ugledna i važna služba. Bila je to konceptualna služba te je uz sučevu službu najsličnija funkciji današnjih gradskih činovnika pravnika. Za službu gradskog bilježnika (notarius) nijesu doduše propisi tražili neke formalne kvalifikacije, ali ipak nije svaki mogao tu službu vršiti. Poznavanje latinskog jezika i sviju pravnih propisa svog vremena bili su bitna potrepština za tu službu. Bila je to materijalna kvalifikacija, koju je odredila potreba.

Gradski je bilježnik često zamjenjivao gradskog suca, kad je ovaj pretstavljao gradsku općinu. Doduše prema Belinoj zlatnoj buli sudac jedini reprezentira grad, no kasniji bujni razvoj grada onemogućio je sucu, da uvijek bude na svakom potrebnom mjestu. Da su gradski notari bili školovani ljudi svjedoči nam najbolje slučaj notara Matije. On je najprije bio gradskim učiteljem, a tek kasnije postaje notarom. Taj je Matija godine 1422. sudjelovao i u oružanom sukobu s Kaptolom. Uopće je zanimljiva činjenica, da prilikom svakog bojnog sukoba sudjeluju u njemu svi gradski službenici u prvim redovima. I na takovim činjenicama temeljio se veliki ugled ovih službenika. Oni nijesu bili samo prvi upravnici i suci, već su kod potrebe opasali i mač, da stupe na čelu ostalih građana, u obranu svog grada.

Dužnosti gradskog bilježnika bile su velike. Stoga je Gradec imao više bilježnika, obično po dva do tri. Osim zastupanja grada pred sudom, vodi bilježnik i popis odluka gradskog suda, a ujedno i popis sviju gradskih naredaba. Kad je bilo više bilježnika onda je jedan bio glavni (principalis notarius), a ostali su mu podređeni. Bilježnik vodi i neke vrste zemljišnih knjiga (gruntovnica). U te popise bilježi on vlasnika nekretnina, a osobito i sve terete na nekretninama. Kad je nekome trebao prepis koje odluke ili naredbe, onda je bilježnikova dužnost, da mu takav prepis načini i ovjerovi.

Osim ovih službenika dobivao grad redom, već prema svom razvoju različite stručne službenike, no ovi su tek kasnije dobili funkciju u svom današnjem smislu.

Uz ove službenike bilo je još nekoliko javnih službi, koje nijesu bile vezane na službenički odnos, već su građani davali nagrade prema potrebi. To su u prvom redu liječnici, ljekarnici i javni bilježnici. Međutim ovi javni službenici nijesu u direktnom odnosu s gradskim magistratom, pa o njima ne ćemo više govoriti.

Jedno bi još napomenuo. Gradsko zastupstvo rješavalo je sve važnije stvari u gradu. Osobito to vrijedi za imovinska pitanja. Baš zbog toga jer je zastupstvo rješavalo tolike predmete teško je odijeliti rad zastupstva od samog poglavarstva kako se to danas čini.*

* (Vidi Ivan K. Tkalčić: Monumenta historica lib. reg. civitatis Zagrabiae II.)

GLAVNA SKUPŠTINA DRUŠTVA ZAGREBČANA

ODRŽANA U GRADSKOJ VIJEĆNICI DNE 11. VELJAČE 1939.

Rijetko je kada dvorana za skupštine Gradskog zastupstva na historijskom Markovom trgu tako puna kao što je to bila 11 II 1939 kada je naše društvo održalo svoju VIII. redovitu glavnu godišnju skupštinu. Svi su prisutni izražavali želju, da bi Gradska Općina trebama konačno ipak pristupiti preuređenju ove historijske dvorane, jer današnja gradska vijećnica doista ne pruža onu sliku, kako bi to bilo nužno za dvoranu u kojoj se odlučuje o sudbini jednoga grada — metropole jednoga naroda.

Međutim u 7 sati pretsjednik Dr. Tomo Cuculić otvara današnju glavnu skupštinu, pa jer još nije pristupio dovoljan broj članova u smislu § 19 društvenih pravila, odgađa skupštinu, na daljnjih pol sata.

U 7 i 30 sati na večer pretsjednik ponovno otvara godišnju redovitu glavnu skupštinu, pozdravlja prisutne članove, i zahvaljuje im da su se odazvali u tako velikom broju. Naročito pozdravlja i gospođe članice Gospojinske sekcije, koje po prvi puta u tako velikom broju prisustvuju redovitoj Glavnoj skupštini društva.

Pretsjednik izriče svoju zahvalu našoj štampi, koja je pratila rad društva i uvijek mu bila sklona. Zapisničarom ove skupštine imenuje gospodina Rudolfa Jurkovića, a za ovjerovitelje zapisnika, članove gg. Werner Ivana i Kučinić Viktora.

Pretsjednik zatim naglašuje u svome opširnom govoru, da je Zagreb povezan sa sudbinom Hrvatskog naroda. Vremena su ozbiljna, jer dolazi do sukoba između totalitarnih i demokratskih država. Ističe današnju situaciju u kojoj mi Hrvati na zapadu nalazimo ujedinjeno silno germanstvo, a s juga moćnu fašističku Italiju — nacije slivene u veliku moć Berlin—Rim. I zašto to mi Društvo Zagrepčana spominjemo? Jeste osovina je moćna, ali manjka im duhovnog jedinstva. I mi Zagrepčani spominjemo to, jer se sjećamo Svetog moćnog rimskog carstva, koje je u naše krajeve naselilo Nijemce i prozvalo našu metropolu »Agram«. Otpor protiv germanstva stvorio je mađarsku unionističku ideju koja je »Agram« pretvorila u »Zágráb«... Propala su carstva i velike moći — nestalo je »Agrama« i »Zágrába«, ali naš Zagreb sa sitnim vidokrugom s naših Dveraca, ostao je čitav, a s njime i naš dragi Hrvatski narod sa bijelim Zagrebom. I naš će narod znati ispravno prosuditi činjenicu da je duhovno jedinstvo ipak najjače. I za nas su danas od velikog interesa riječi pretsjednika USA g. Rooswelta, koji je kazao: »Ondje gdje je demokracija iskrivljena, duh slobodnog vjeroispovjedanja je nestao, a ondje gdje su religija i demokracija stvorile dobru volju i unijele razum, tu je bio otvoren

put za uklanjanje ambicija i brutalne sile.« Na ovo veliki državnik nije do danas dobio odgovora.

Prelazeći dalje na prilike u kojima mi danas živimo, u ime zagrebačkog građanstva želi i traži toliko obećavane slobodne gradske izbore, jer bi samo tako u gradskoj upravi došla do izražaja volja građana.

Od 1929 godine na kormilu grada su imenovani gradski vijećnici i baš je 14 veljače 1929 god. 10-godišnjica prvog imenovanja. Sveopće je traženje, da se gradski izbori provedu tajnim glasovanjem. Nadalje govori o potrebi izgradnje društvenog doma, koji je za prosperitet društva vrlo potreban. Mišljenja je, da bi dom svakako imao biti u centrumu grada, no to je sve zadatak budućeg novog upravnog odbora. Ističe nadalje traženje Zagreba, da se provede u djelo davno obećanje Beograda, da Zagreb bude sjedište vrhovne sudske vlasti i kasacije. Mi ponavljamo i danas, taj naš zahtjev. Govori zatim o privrednom položaju Zagreba, koji je usko povezan s njegovim socijalnim položajem. U srednjem vijeku bio je Zagreb grad samo meštara i privrednika, a u vezi s time bilo je u Zagrebu blagostanje. Istina u Zagrebu prije i poslije Ujedinjenja osnovane su razne banke, privredna i osiguravajuća društva, ali i unatoč toga uslijed političke podređenosti Hrvata osjećamo, na svim linijama nazadak. Zahtjevamo, da se poradi u pravcu, da Zagreb bude u istinu ono, što biti mora, t. j. centar naše političke, kulturne i privredne snage. Znamo, da je i saobraćajna i tarifna politika Beograda išla protiv Zagreba, a to se naročito opaža i po gradnji nekih novih željezničkih pruga. Zagrepčani mole vođu Hrvatskog naroda dr. Vlatka Mačeka, da se Zagrebu što prije dade onaj položaj, koji ga kao Hrvatskog centra pripada. Sada se doduše obećaje puno sa strane nadležnih, no ne daje se gotovo ništa, a vidjet će se i kod sastava državnog proračuna za buduću budžetsku godinu, koliko će našim krajevima dopasti. Boji se, da će Zagreb biti slabo tretiran.

Zahvaljuje svim članovima, da su pomagali upravni odbor u njegovom cijelom radu. Ne smijemo zaboraviti, da je grad Zagreb od Starčevića do Radića uvijek bio jak, snažan i složan sa hrvatskim narodom u cilju, da u našoj narodnoj državi Hrvatska i njezin glavni grad Zagreb u istinu dobiju onu slobodu u svojem političkom, kulturnom, privrednom razvitku koju Hrvati i zaslužuju.

Na kraju svojeg govora ističe, da se i Zagrepčani moraju zahvaliti Hrvatskom Narodnom vodstvu, što je tako muževno ustrajalo u borbi za prava Hrvatskog naroda pa predlaže, da se sa ove skupštine Društva Zagrepčana Dr. Vlatku Mačku brzojav slijedećeg sadržaja:

»Dr. Vlatko Maček, Vođa Hrvatskog Naroda, Zagreb.

Članovi D. Z. sakupljeni na svojoj redovitoj glavnoj skupštini u historijskoj Gradskoj vijećnici, pozdravljaju svog neustrašivog vođu i mole ga,

da gradu Zagrebu, što skorije povrati one slobode i blagostanje, koje Zagreb kao Metropola svih Hrvata i zaslužuje.«

— Glavna skupština prima govor pretsjednika i predloženi brzojav s velikim odobravanjem i pljeskom.

Tajnik društva g. Stjepan Stiegler, čita svoj izvještaj za prošlu poslovnu godinu, koji glasi:

Slavna Glavna skupštino!

Milostive gospođe i gospodo!

Želeći uskladiti polaganje računa o radu upravnog odbora sa kalendarskom godinom s obzirom na izbor nove uprave za naredne tri godine, — sazvana je ne dugo iza prošle VIII. Glavne godišnje skupštine i ova VIII, redovita glavna skupština.

S toga milostive gospođe i gospodo ne će ovaj izvještaj o radu Upravnog odbora biti tako opširan, jer vremenski nije bilo ni moguće posavršavati sve one lijepe namisli, koje si je stara uprava preduzela u interesu našega dragoga Zagreba izvršiti.

Iznijet ćemo dakle pred Vas naš rad i zamoliti Vas, da ga odobrite, pak da i novoj upravi, koju ćete danas složno izabrati, poklonite ono isto povjerenje, koje je i stara uprava našega društva uživala, jer se ona zanosila jedinom tom misli — koristiti procvatu naše narodne metropole i njezinim građanima.

Upravni odbor u provedbi pravila u onom dijelu, da se kod namještenja i uposlenja kod Gradske općine i njenih poduzeća, u prvom redu uzima u obzir na domaće sinove, prigodom promaknuća velikog broja gradskih pomoćnih namještenika u stalnost, obratilo se je pretstavkom od 1 VIII 1938 br. 217 na Pretsjednika Gradske općine i na gg. gradske vijećnike, da se u prvom redu uzme u obzir na domaće sinove i kćeri sa istim kvalifikacijama. Isto tako u nekoliko je slučajeva i kod drugih izbora gradskih službenika interveniralo društvo za svoje članove i to s uspjehom, a nekolicini je pomoglo doći i do privatnih namještenja, no na žalost još je uvijek veliki broj onih, kojima bi trebalo pomoći.

Naše društvo može podvući još jedan svoj uspjeh, a to je u pravcu popravka Umjetničkog paviljona na trgu Kralja Tomislava, koji je u prošloj godini po Gradskoj općini konačno temeljito popravljen, pa opet služi uresu našeg najljepšeg trga i uresu našeg lijepog Zagreba. Neka je sa ovog mjesta Gradskoj općini izrečena hvala i priznanje, da je toj davnoj potrebi ipak jednom udovoljeno.

U pravcu onečišćivanja rijeke Save s ugljenom iz Trbovlja, i unatoč pismenog obećanja sa strane Banske uprave Dravske banovine u Ljubljani, nijesmo na žalost do sada potpuno uspjeli. S obzirom na to, našim dopisom od 25 VII 1938 broj 233, zamolili smo Gradsku općinu, da pristupi

sankcijama, koje je Gradsko vijeće u svojoj sjednici od 2 VI 1937 zaključilo, t. j. da Gradska općina za potrebu svojih poduzeća ne naručuje više ugljena iz Trbovlja sve dotle, dok Trbovljanska ugljenokopna družba potpuno ne udovolji pravomoćnoj odluci Banske uprave u Ljubljani. Osim toga ponovno smo preko Gradskog poglavarstva zamolili za intervenciju u toj stvari, te smo obaviješteni, da je ta intervencija i izvršena, pa se pouzdano nadamo, da ćemo i to pitanje jednom s uspjehom privesti kraju.

U prošloj godini je sav kulturni Zagreb proslavio 100-godišnjicu rođenja svojeg najvećeg romancijera i pjesnika Augusta Šenoe, pa je i naše društvo čedno sudjelovalo kod te proslave, kako je to prema danim prilikama bilo moguće. Za Šenoinu izložbu koju je uredila Gradska općina, dali smo više materijala, koji smo imali.

I ugledna Družba braće Hrvatskog Zmaja, u vremenu od studenoga do 13 prosinca 1938, u Kamenitim vratima održala je ciklus predavanja o radu i stvaranju tog velikog sina Zagreba, pa smo bili pozvani za sudjelovanje tim proslavama. Ove svečanosti završene su na dan obljetnice pjesnikove smrti dne 13 XII 1938 zadušnicama u crkvi Sv. Marije, kojima su prisustvovali pretstavnici Braće Hrv. Zmaja i delegati našeg društva sa pretsjednikom i tajnikom na čelu, a iza zadušnica pošli smo zajednički na Mirogoj, gdje smo na grobu velikog pokojnika u prisuću obitelji u ime Društva Zagrepčana položili krasan vijenac, a pretsjednik društva izrekao kratak prigodan govor.

Društvo je dne 11 IX 1938, po svojim delegatima bilo zastupano kod proslave 100-godišnjice otvorenja našeg lijepog perivoja Maksimir.

Dne 22 XI 1938, veće izaslanstvo društva ispratilo je zemne ostanke preminulog hrvatskog domoljuba i političara, Dr. Ante Trumbića kome neka je vječna slava!

Gospojinska sekcija našeg društva potpuno je opravdala sve one nade, koje smo u nju stavljali kod njenog osnutka. Naše marne i požrtvovne gospođe i gospođice na čelu s pročelnicom gospođom Danicom Jerand, priredile su dne 14 listopada prošle godine u Novinarskom domu čajanku za korist kćerke slavnog skladatelja hrvatske himne »Lijepa naša« Josipa Runjanina — Vilhelmine Runjanin, koja živi u dosta velikoj bijedi u Grazu. Čajanka je u moralnom i materijalnom pogledu odlično uspjela, pa je čisti prihod u iznosu od Din 3.600 otpremljen Runjaninovoj u Graz. Gospojinska sekcija, kojom mi kao i svima darovateljima sa ovoga mjesta naročito hvalimo, primila je od Vilhelmine Runjanin dirljivu zahvalu, koja je išla i svim onima, koji su lijepom uspjehu pridonjeli, pa smo toga radi tu zahvalu i u novinama objelodanili.

Osim toga, segnule su naše gospođe svojim dobrim srcem i na ostali socijalni i humani rad, pa su sabrale i poslale Udruzi učiteljica Dom za našu djecu u Kukuljevićevoj ulici pred Božićne blagdane — iznos od Din

250.—, Društvu Dobrotvor umjesto vijenca na odar Dr. Trumbića, iznos od Din 150.— a skloništu č. s. s. Dominikanki u Trnju iznos od Din 250.— a društvena blagajna doznačila je iz svojih sredstava Hrv. radničkom savezu za zimsku pomoć iznos od Din 500.—.

U ostalom radu Gospojinska sekcija »Društva Zagrebčana« donijela je prijedlog, da se dade provincijskim gradovima potstrijek za osnutak društava, kojima bi bio jednaki cilj kao i »Društvu Zagrebčana« naime razvitak kulturni, socijalni ekonomski-komunalni dotičnoga grada. Takova društva stupila bi time u kontakt s »Društvom Zagrebčana« koje bi moralo društvu ostalih gradova u svakom pogledu pomagati, a posebno nastojati, da naši umjetnici i prosvjetni radnici dođu i u provincijske gradove. Tim po prilici načinom došlo bi »Društvo Zagrebčana« u uži kontakt s provincijskim gradovima, koji bi mogli održati predavanje o svim raznim kulturnim pitanjima. Tako bi provinc. društva došla u dodir sa zagrebačkim društvom i upoznala se pobliže s našim umjetnicima-(ama) prosvjetnim radnicima-(ama) i stupila u uži saobraćaj sa članovima »D. Z.« te time ušla i u duh i rad našega društva.

Gospojinska sekcija »D. Z.« konačno je stavila također u svoj program izradbu spomen-ploče našoj uvaženoj pedagoškinji † Marija Jambrišak. Ploča bi se imala staviti na kuću u kojoj je živjela M. Jambrišak 46 godina i iz te kuće preselila se u vječnost. Ta namisao dozrijela je toliko, da će se po svoj prilici otkriti ploča već 8 rujna t. g. na imendan blagopokojne pedagoškinje M. Jambrišak.

U nizu ovakovoga rada pomišlja se nadalje i o tome, da se i ostalim zaslužnim našim ženama kao Antoniji Kasović-Cvijić, Milki Pogačić, i drugima također podignu spomen-ploče.

Za idućih proljetnih dana sprema Gospojinska sekcija priredbu zabave na starodrevnom Griču, a za fond doma našega društva.

P o m a n j k a n j e d r u š t v e n i h p r o s t o r i j a. Rad društva kao i rad Gospojinske sekcije našeg društva, te naše kulturno djelovanje i razvitak u opće silno koči pomanjkanje prikladnih društvenih prostorija za razne priredbe, predavanja, čajanke i sastanke. Toga radi, baš u prošloj godini silno je trpio naš društveni život i razvitak.

Stoga će nova Uprava morati sve sile upregnuti, da se pitanje prostorija, odnosno vlastitog društvenog doma, što prije i što povoljnije riješi. Današnja uprava je mišljenja, da se to pitanje može riješiti udjelima i na zadružnoj bazi, dakle sudjelovanjem što većeg broja članova i naših privrednika i privrednih ustanova, pa su u tu svrhu izrađena pravila Zadruge s. o. j. za gradnju Doma Društva Zagrebčana. Kod riješenja ovog pitanja gospođe i gospodo — ne smijemo biti malodušni i mlaki, već puni samopouzdanja, društvene svijesti i našeg građanskog ponosa na to »biti Zagrebčanin«, a kada je to, tada uspjeh ne smije izostati. Žrtve se zaboravljaju, a uspjesi i djela ostaju. Moramo se ugledati u druge razne prosvjetne i staleške ustanove u Zagrebu, koje ovdje imaju svoje domove, a da i ne spominjemo i neka regionalna društva, koja pokreću to pitanje, neka već i s vidljivim uspjehom. Ako su članovi i Zagrebčani mogli za druge doprinašati, bolje je da to po mogućnosti čine za svoje vlastito društvo. Ako smo sa veseljem pozdravljali i pomagali podignuće domova u našim hrvatskim planinama, tada nas ne smije ostaviti hladnima ni podignuće našeg doma u Zagrebu, tom glavnom gradu svih Hrvata.

P i t a n j e p o s m r t n o g f o n d a : — U nastojanju, da se našim članovima, odnosno njihovoj preostaloj rodbini za slučaj smrti osigura što lakše pokriće pogrebnih troškova, na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini predložili smo na prihvat nacrt Pravila Posmrtnog fonda, koji su i prihvaćeni.

Odmah smo predložili nacrt Pravila Ministarstvu Trgovine i Industrije i zatražili izdanje dozvole. Budući je ali isto Ministarstvo svojim riješenjem od 22 XI. 1938, izdalo novi Pravilnik u tom predmetu, vraćena su naša Pravila u svrhu, da ih saobrazimo s Pravilnikom, što smo odmah i učinili, te našim dopisom od 5 I. t. g. nadopunjena Pravila poslali Ministarstvu na odobrenje.

Kod toga pitanja bavili smo se mišlju, da u pogledu liječničke pomoći i lijekova, nešto za naše članove stvorimo, ali s obzirom na okolnost, da je velika većina naših članova po propisima Zakona o osiguranju radnika od 14 V 1922 osigurana kod »Merkura«, kod Okružnog ureda z. o. r. i kod Bolesničkih blagajna svojih striskih udruženja, odnosno soc. ustanova, a Zakonom o radnjama i za zanatlije predviđeno je obvezatno osiguranje, koje je već i u život provedeno, ostao bi uslijed toga svega veoma neznatan broj takovih naših članova, koji bi mogli u našem slučaju doći u obzir.

Ali ako sa Posmrtnim fondom uspijemo, i ako među članovima bude većeg interesa i potrebe i za stvaranje ustanove o liječenju, bit će dužnost nove uprave sarađivati dalje i na tom polju, pa će se redom lakše nastaviti, jer imamo već izrađena Pravila.

Uz ovaj navedeni rad i unatoč poteškoća sa prostorijama, društvena je uprava u prošloj godini posvećivala intenzivnu pažnju i društvenosti, pa je nastojala, da među članovima dođe do što veće povezanosti i iskrenog i bratskog drugarstva. U tu svrhu imali smo svakog utorka u Gradskom podrumu naše sastanke, koji su unatoč nezgodnosti prostorija dobro posjećivani, na žalost predavanja su morala izostati.

Kako je poznato preko ljetnih ferija priređivali smo sastanke u vrtovima naših članova i prijatelja u pojedinim dijelovima grada, pa su svi ti sastanci lijepo posjećivani, potpuno opravdali svoju svrhu, a ta je da s našim članovima u svim dijelovima grada dođemo što više u dodir, a ne samo onima u centrumu. Svim tim sastancima prisustvovale su i mnoge

članice Gospojinske sekcije i gospođe naših članova, pa je i to bez dvojbe doprinjelo širenju društvenog međusobnog upoznavanja.

Naš marni Zabavni odbor, brinuo se je s velikom ljubavlju za naše toliko omiljele obiteljske zabave, koje su sve od reda lijepo uspjele. Isto tako imali smo i više uspjelih izleta u bližnju i daljnju okolicu naše domovine. Tako primjerice vanredno je uspio izlet u Trakošćan i Varaždin, kao i onaj u plantaže bresaka na Milerov brijeg, a da drugih koji su također lijepo uspjeli i ne spominjemo.

Upravni odbor održao je u svemu 10 redovitih sjednica, i 1 izvanrednu, u kojima su raspravljena sva pitanja, o kojima je napred izvješteno.

U zadnjoj četvrti prošle godine primljeno je 55 članova i to: 34 redovita, 20 podupirajućih i 1 utemeljitelj.

U prošloj godini umrli su slijedeći naši članovi:

1) Pavlinić Dr. Dragutin — 11 III 1938,
2) Wieland Drago 2 VI 1938,
3) Pirš Lacko 26 VI 1938,
4) Šik Oton 22 VII 1938,
5) Osek Ivan 9 IX 1938.

Neka je svima vječna slava i trajna i lijepa uspomena među nama!

Na kraju ovog izvještaja, moramo zahvaliti naročito našoj hrvatskoj zagrebačkoj štampi, koja je uvijek najpripravnije donašala sve naše publikacije i sa svoje strane uvijek simpatično pratila rad našeg društva. Neka bude svoj gospodi saradnicima naših domaćih dnevnika sa ovog mjesta izrečena najveća hvala.

Podnašajući ovaj izvještaj Glavnoj skupštini mi molimo, da ga primi u cijelosti i da takav rad Upravnog odbora **odobri.**

Nakon što je izvještaj pročitan, pretsjednik pita glavnu skupštinu, da li ovaj izvještaj prima. Izvještaj se prima aklamacijom jednoglasno.

B l a g a j n i k g. Steinbauer Pavao čita blagajnički izvještaj za poslovnu godinu 1938, koji glasi:

Sveukupni primitak u godini 1938 iznosi . . . . 270.048.99 dinara,
sveukupni izdatak u istoj godini iznosi . . . . . . 166.511.80 dinara.
Saldo blagajne 31 XII 1938 iznosi . . . . . . 103.537.19 dinara.

Skupština prima izvještaj jednoglasno na znanje i isti odobrava.

P r o č e l n i k Nadzornog odbora g. Teodor Stunković čita izvještaj Nadzornog odbora, koji glasi:

Slavna glavna skupštino! Potpisanom Nadzornom odboru »Društva Zagrebčana« čast je izvjestiti slavnoj Glavnoj skupštini, da smo tokom poslovne godine 1938 pregledavali poslovanje društva, poslovne knjige i priloge, te sve u potpunom redu pronašli.

Molimo stoga slavnu Glavnu skupštinu, da izvoli prihvatiti predloženu blagajnu, a Upravnom i Nadzornom odboru podijeliti odrješnicu.

Glavna skupština prima ovaj izvještaj na znanje i podijeljuje Upravnom i Nadzornom odboru odriješnicu.

T a j n i k čita slijedeći predlog o visini članarine za godinu 1939 koji glasi:

Ne temelju propisa §§ 7 i 20 toč. e) društvenih pravila predlažemo, da se zaključi, da članarina za tekuću godinu 1939 ostane ista t. j. u istoj visini kao i prošle godine i to:

1) za utemeljitelje jednom za uvijek 1000 dinara i za Reviju posebno, godišnje 40.— dinara;

2) za redovite članove godišnje Din. 160.—;

3) za podupirajuće članove godišnje Din. 100.—.

Samo oni članovi, koji plaćaju članarinu u ovoj visini, primaju društveno glasilo u smislu § 6 Pravila **besplatno.**

Prima se jednoglasno!

T a j n i k čita slijedeći predlog o nacrtu Pravila Zadruge za gradnju Doma Društva Zagrebčana s. o. j. u Zagrebu, koji glasi:

Slavna Glavna skupštino! Upravni odbor Društva Zagrebčana, u svojoj sjednici od 20 IX 1938, primio je predlog društvene uprave za gradnju Doma Društva Zagrebčana, doprinosima članova na zadružnoj bazi, t. j. udjelima sa ukamaćenjem i inim prihodima, koje društvena uprava polući.

Temeljem toga izrađena su Pravila Zadruge za gradnju Doma Društva Zagrebčana s. o. j. u Zagrebu, a oslonom na propise Zakona o privrednim zadrugama od 24 IX 1937, i propis čl. 3 toč. e) društvenih Pravila. Ovaj nacrt proučen je sa stručne i sa pravne strane i pronađen u redu. Molimo Glavnu skupštinu, da u principu odobri osnivanje zadruge.

Glavna skupština prima pročitani nacrt Pravila sa odobrenjem i ovlašćuje novi Upravni odbor, da što prije pristupi k provedbi toga predloga.

7) Izbor novog Upravnog odbora za trogodište 1939/41.

Pretsjednik Dr. Cuculić javlja, da je u smislu propisa § 9 Pravila u određenom roku podnešena samo jedna kandidatska lista, pa pita glavnu skupštinu, da li tu listu prima u cijelosti.

Za riječ se javlja g. Došek i traži, da se podnešena lista ipak podvrgne glasovanju, pošto je sa strane nekih članova izraženo mišljenie, da ih nekoji kandidati ne zadovoljavaju.

Pretsjednik daje riječ tajniku društva gradskom senatoru Stiegleru, koji skupštini daje razjašnjenje o sastavu ove kandidatske liste i kako su vođeni pregovori u pravcu, da se kod izbora novog Upravnog odbora Društva Zagrebčana istupi jedinstveno, jer je ta želja izražena sa strane većine članstva i jer to traži interes društva. U tu svrhu izabran je na jednom sastanku i Akcioni odbor sa pročelnikom g. Krčelićem, a u taj su odbor unišli članovi: — gg. Krčelić Josip, Smičiklas Janko, i Grahor Stjepan, a

od strane dosadanje uprave gg. Dr. Tomo Cuculić, tajnik Stiegler Stjepan, Ing. Ferdo Šega i Šafranek Kavić Lujo. Održano je više razgovora, pa je polučen i potpuni sporazum o licima, koja su na ovu listu stavljena. Prema tomu, ova lista ima da se smatra kao kompromisna, a o pojedinim se licima ni ne može glasovati, što bi govorniku, moralo biti poznato.

Nakon toga pretsjednik Dr. Cuculić, stavlja kandidacionu listinu na glasovanje. Razdijeljene su glasovnice, a skutatorima imenovana su gg. Ing. Đuro Erlih i Josip Vidoni. Tajnik je pozvao poslovođu g. Marka Vujnovića, da svim prisutnima listu razdijeli. Određena je kraća stanka.

Nakon predanih glasovnica, koje su sve zbrojene i pregledane — skrutinij ustanovljuje, da je u svemu glasovalo 105 članova.

Iza sprovedenog skrutinija tajnik je proglasio uspjeh izbora te je ustanovljeno, da su izabrani u odbor ovi članovi:

Pretsjednik:

Dr. Cuculić Tomo, odvjetnik.

Odbornici:

Andrašević Vladimir, direktor I. Hrvatske Štedionice,
Fischer arh. Ignjat, arhitekt,
Krčelić Josip, tvorničar,
Nikolić Mihovil, gen. direktor os. društva »Croatia«,
Smičiklas Janko, burzovni senzal,
Steinbauer Pavao, činovnik G. E. C.,
Šafranek Kavić Lujo, direktor Z. Z.,
Šega ing. Ferdo, građevni poduzetnik,
Stiegler Stjepan, gradski senator,
Werner Ivan, mesarski obrtnik.

Zamjenici:

Brusina Branko, finan. savjetnik u m.,
Hartl Ivan, trgovac,
Jagić Dr. Ivan, ban. inspektor u m.,
Jurković Rudolf, grad. građ. pristav,
Kučinić Viktor, limarski obrtnik,
Lovrić Branko, grad. admin. oficijal,
Marinković Ivan, umj. staklo-slik. obrtnik,
Ratković Ivan, pismoslikarski obrtnik,
Reputin Đuro, fotograf,
Stunković Teodor, bankovni direktor u m.

Nadzorni odbor:

Došek Miroslav, viši privatni čin.,
Gvozdanović Artur, bankovni direktor,
Tabačnik Šandor, kućevlasnik.

Zamjenici:

Čorko Lovro, pek. obrtnik,
Kresnik Milan, stolarski obrtnik,
Kušević Dragan, pokriv. poduzetnik.

Časni sud:

Dr. Devide Franjo, odvjetnik,
Grahor Stjepan, dir. osig. dr. Croatia u m.,
Heinz Oskar, pokrivački obrtnik,
Schön Juraj, šum. inžinir,
Šorš Viktor, trgovac.

Zamjenici:

Kralj Milan, knjigotiskar,
Jurčec Viktor, otpremnik.

Pošto je time dnevni red iscrpljen, pretsjednik zaključio je glavnu skupštinu i zahvalio svim prisutnima članovima na povjerenju te ih zamolio, da i dalje ostanu složni u promicanju ciljeva i interesa grada Zagreba i Društva Zagrebčana.

NEŠTO O NAŠIM SELJAČKIM KUĆAMA

(Svršetak.)

U prošlom smo članku pokušali prikazati o p ć e smjernice pod kojima su se razvijali i razvili glavni tipovi naših seljačkih i malograđanskih domova te vidjeli, da su kod njihovog oblikovanja sarađivali činioci podneblja, raspoloživog gradiva, načina života i unutarnje kauzalnosti, prema svrsi kojoj je zgrada imala da posluži, uvaživ kod toga ekonomiju, prema načelu: maksimum efekta uz minimum sredstava.

Tip kuće iz Posavine

Dajući niže neke konkretne p r i m j e r e, iz kojih ćemo razabrati ljepotu i praktičnost tog primitivnog načina građevnog sloga, nastojati ćemo da se ograničimo na ono što je bitno i što razlikuje pojedine tipove.

Kod kuće iz Prigorja ili okolice vidimo češće, da je zgrada razdijeljena na troje. Srednja, je, ujedno glavna prostorija (hiža) s ulazom preko verande, od drvene građe na stupovima, oko kojih se obično vije vinova loza. Desno i lijevo kod boljih je zgrada po jedna manja prostorija. Češće jedna od njih služi kao kuhinja, koja ali može biti i u sredini. Ovaj trodjelni tip vrlo je značajan i javlja se u mnogo varijanata. Mišljenja sam, da bi trebalo kod građenja obiteljskih kuća, ljetnikovaca i dr. nastojati održati idejnu vezu s tim, iz naših posebnih prilika proizašlim oblikom

kuće koji se dade i vrlo zgodno varirati, primjerice da se izvede veranda umjesto od drveta, iz kamena na stupove sa križnim svodovima, a oblici da budu veći, štono se kaže: gospodskiji, krov viši i ljepši a istak vijenca, bilo sad od ziđa ili drven, više prilagođen ostalim oblicima zgrade. Tip je dakle košto i ostali zdravi oblici, sposoban za prilagođivanje i napredak. Ništa nema naš način života, naša okolina ni naš narod sam, posla sa kojekakovim, k nama na silu presađenim kućama, »a la kištra«, bez podnožja, bez vijenca, bez krova, sa golemim 6 m širokim prozorima, napadno oličenim doprozornicima i kao glavna stvar: motkama za zastave, koje se vladaju tako, kao da je čitava zgrada lih njih radi tuj.

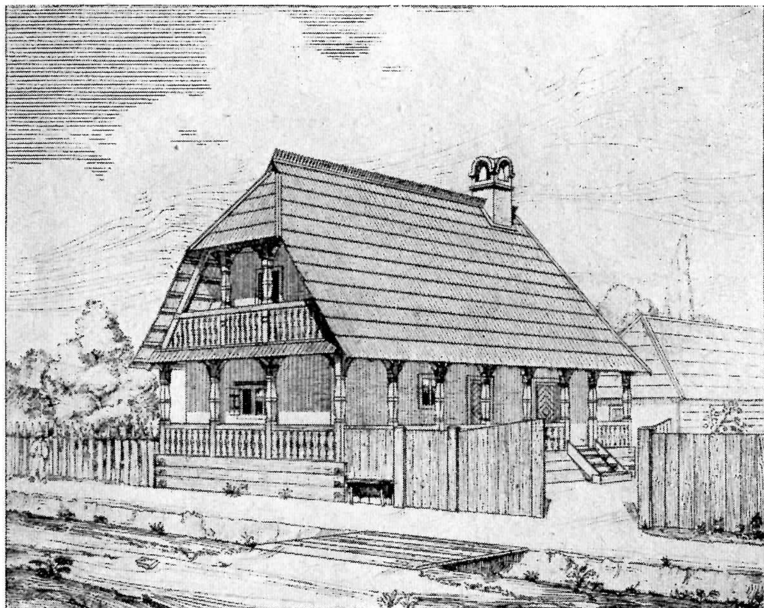
Tip kuće iz Primorja

Primorska naprotiv kuća, — jednako kao što ona iz ravnica Posavlja i Podravlja što teži u š i r i n u, — stremi u v i s i n u, i to tim većma što je samo mjesto ili naselje veće, kuće dakle nabliže jedna drugoj. Najznačajnije je kod nje, da je sagrađena od na licu mjesta dobivenog lomljenog kamena, koji je ali, kod nešto boljih izvedbi, već i lijepo otesan. Pokrov dosta plosnatog, dakle b e z tavanskog prostora krova, sastoji uvijek iz žljebnjaka, otešćanih po koji put, kod vrlo izloženog položaja, pače i kamenovima košto u Alpama.

Taj je žljebasti pokrov tako karakterističan, da on neminovno za putnika, koji se vozi na pr. sušačkom ili splitskom prugom, na prvi pogled označuje granicu između suhozemsko-kraškog i primorskog kraja, slično košto to čine zvonici, koji su u Primorju vazda odijeljeni od same crkve

lađe i stoje na način Campanila, a kod malo boljih izvedbi uvijek s otvorenom lođijom, koja sadrži vidljiva zvona.

Uočimo li logički raspored gradiva kao i njegovog tehničkog oblikovanja kod četiri uvodno istaknutih tipova naših zgrada, uvjerit ćemo se, da se uza svu oskudicu na materijalnim sredstvima (jer je narod — graditelj, većinom ubog) nigdje nikad ne »fušari«, ne proizvađaju oblici nedotjerani, koji bi imali da predstavljaju »nešto« česa u njihovom gradivu i njime uvjetovanom unutarnjem bitku n e m a. Uvijek je raspored gradiva: (kamen, opeka, drvo, crijep, i dašćani, event. slamnati pokrov) logičan, a njegov redosljed: od kompaktnijeg i grubljeg, prema lagljem i zračnijem, isti, polazeć od temelja smjerom krova.

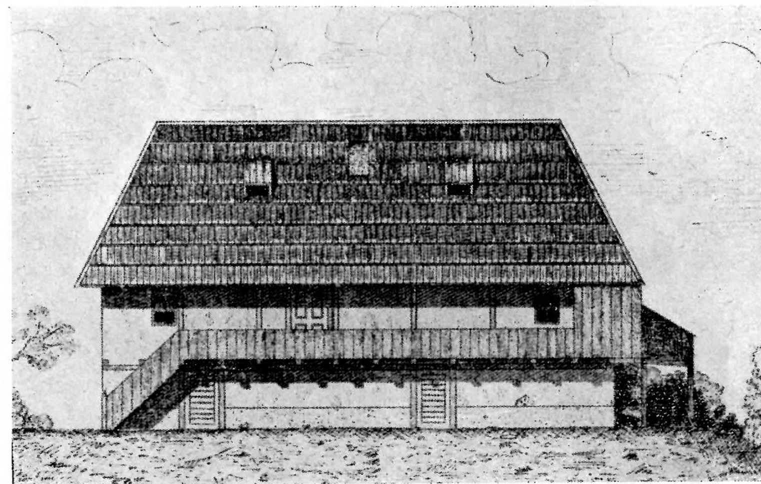

Tip kuće iz Srijema

Kod mnogih jako siromašnih kuća po Primorju, gorskim vrletima Velebita, Dinare ili Bosne, sastoji se trup zgrade zapravo od nekoliko, tek na kiklopski način grubo nabacanih kamenih gromada u prirodnom stanju, sasma neotesanih, sa golemim izbočinama »bosama« koje čine dojam kao da je kućica baš izrasla prirodno iz same stijene! K tome dolazi u Hercegovini pokrivanje krova kamenom. Potpuno pomanjkanje svakog tektonskog rasčlanjivanja daje tu neki jezgroviti analogon primitivnom onom, iskonskom načinu života nepokvarenih ovih ribara, čobana, gorštaka, koji se motiv opetuje uostalom i kod kolibica stanovnikâ sjeverne Škotske

(Highlanders) ili Islanda, gdje su slični uslovi. Kod drvenih, od tzv. »blok«-balvana istesanih kuća sred šumovitih krajeva na pr. Kapele ili Gorskog Kotara, lijepo se ističu na ćoškovima naprvo stršeće glave od polusurovih greda, koje, pocrnjele od starine, snijega i nevremena, dobro harmoniraju s tamno-zelenim tonovima crnogoričnih šuma kao i planinskom pozadinom.

Tako eto posvuda gdje su pra-oblici zgradarskog stvaranja ostali č i s t i u svom samoniklom obliku, opažamo usku povezanost s podnebljem, svrsi-shodnošću i uslovima zanatskih građevinskih sastava (konstrukcija).

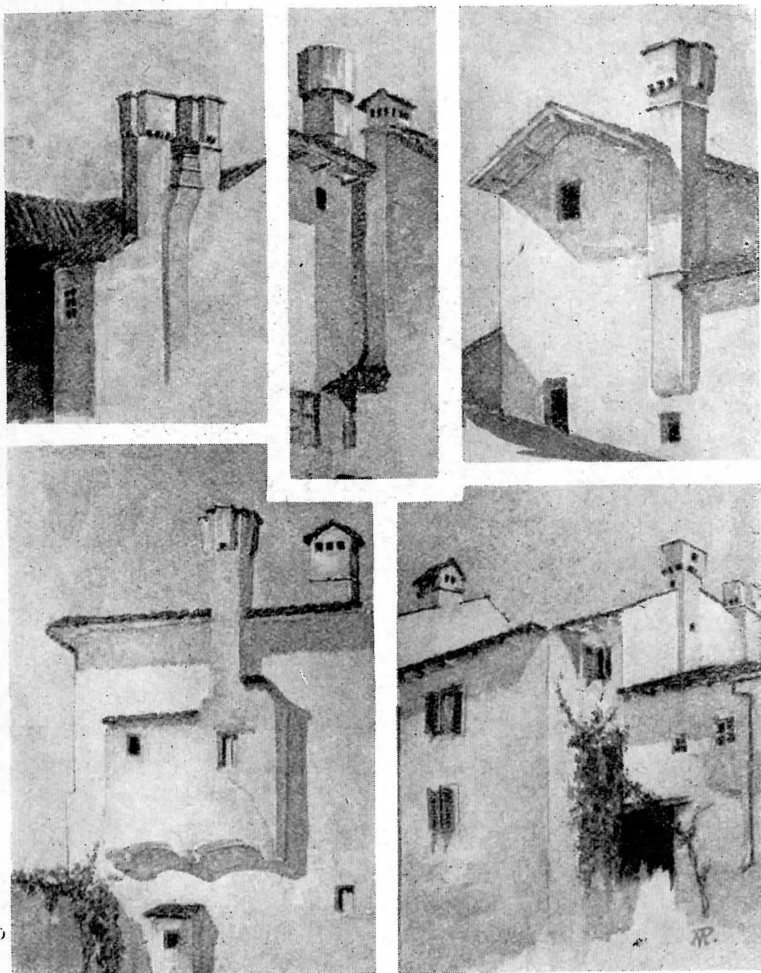
Tip kuće iz Like

Dašto, to još ne možemo ni iz daleka da nazovemo »arhitekturom«, jer se sve ovo stvaranje još uvijek odvija na polju lih praktično-konstruktivnom, ono je dakle za r a z l i k u o d a r h i t e k t u r e, p u k o (ili ako hoćemo: pučko) »g r a đ e n j e«.

Sjetit ćemo se tom zgodom primjera (kog u ostalom i gotičar Viollet-le-Duc ispravno navodi) i koji, dajući profil čitavog predmeta, daje ujedno osnovnu razliku između oba ova djelovanja: Imademo li primjerice sredovječnu kulu, bastion ili sl. te ju zamislimo izvedenu potpunoma solidno, čvrsto, prema strateškoj svrsi (obrane), te iz jakog zdravog kamena-lomljenjaka tako, da svim p r a k t i č n i m zahtjevima odgovara. Sve je ovo u najboljem smislu još samo građenje, kći nužde i potrebe. Dodademo li ali, jedan u I. katu na pr. n e s t r o g o p o t r e b a n doksat ili balkon, providimo li mu otvor lukom, ili glavni vijenac kule profilacijom, pluštapom, ili čak jednim jajčnikom (Eierstab, Echinus) sve dakle člancima n e s t r o g o u s l o v l j e n i m a s a m o m s v r h o m z g r a d e, pridodali

smo nešto nova: zametak arhitekture, kćeri dokolice, suviška, dakle »luksusa«. Tu je dakle raskrsnica između oba područja stvaranja!

Jasan će nam po tome biti i razlog, zašto se sa narodnom (na pr. drvorezbarskom ili obojenom) ornamentikom susrećemo doduše kod posavskih ili sremskih, ali n e analognom pojavom kod primorskih ili ličkih,

Tipovi dimnjaka iz Istre

pa ni zagorskih kuća. Riješenje se nameće uslijed znatne ekonomske razlike među ovim krajevima i njome uvjetovanog ograničenja u sredstvima, samo od sebe: Plodnost tla dakle u posljednjoj liniji, životni uslovi, standard stanovništva koje na njemu bitiše, daju i tu odlučan pravac razvoju građevne djelatnosti. Prema tome mi »arhitekture« u pravom smislu riječi (osim u panonskoj nizini i kod bogatih bosanskih muslimana), zapravo u narodnom našem seljačkom graditeljstvu i nemamo. Nužda, a ne ostentacija, — praksa a ne luksus, — rad a ne dokolica, dali su i tuj osnovni smjer građevinskoj djelatnosti te formiranju njezinih konkretnih produkata.

Spomenuli smo u uvodnom članku, kako bi se na tradicionalne oblike kod naša četiri glavna tipa selj. zgrada, uzmoglo poput na šipak ili divljaku nakalamiti takove, ali oplemenjene, odgovarajuće višim, socijalno razvijenijim životnim odnosima obrtnika i zanatlija u trgovištima, odnosno intelektualaca i trgovaca u gradovima. Ruku o ruku s tim usavršavanjem morfološke strukture, povećavanjem razmjera i visina kao i mjerâ kod prozora i vrata, trebala bi ići i postepena zamjena početnog gradiva skupocjenijim: drvenih stupova kamenima, slame ili šindre crijepom, mekog drvenog odn. ilovastog poda parketima ili pločicama, drvenih veranda svodenima, primitivnih ognjišta Naragom, obijeljenih zidova, terabonom, a drvenih prsobrana gvozdenima ili kamenima.

No pored svega toga ne bi ni ovakovo proširenje odnosno oplemenjivanje građevnih oblika značilo ni u kom pogledu napuštanje, pa čak niti udaljivanje od samoniklih forma našeg narodnog građevnog sloga. K l o n u t i se kod tog ali valja svojedobno (pod utjecajem pok. Augusta Posilovića) proširenog pogrešnog mišljenja, kao da se oslon na narodne naše graditeljske oblike sastoji u primjenjivanju neke pretjerane čiri-čari — ornamentike, umjesne možda u odgovarajućoj mjeri kod čuturica, preslica, itd. no nipošto pri gradnji ozbiljnih, solidnih zgrada. Ova je »škola« samoj stvari više naškodila nego koristila, pa je bila ujedno svrha gornjim redcima, toplo preporučiti stručnjacima, da bi u buduće ne samo više vodili računa o onom što je u graditeljstvu specifično n a š e, već ujedno ih opomenuti, da se pomno klonu svake pretjeranosti, do koje bi nas moglo zavesti ostajanje na površini stvari njihovoj takorekuć košuljici, umjesto da poniknemo u njemu samu srž.

DRUŠTVENE VIJESTI

SJEDNICA UPRAVNOG ODBORA: Novi Upravni odbor Društva Zagrebčana, koji je izabran na Glavnoj skupštini dne 11 veljače t. g. održao je dne 14 veljače t. g. svoju prvu sjednicu, na kojoj se je konstituirao kako slijedi:

Pretsjednik: Dr. Tomo Cuculić odvjetnik, I potpredsjednik Krčelić Josip tvorničar, II potpredsjednik Andrašević Vlado ravnatelj Prve hrvatske štedionice, tajnik Stiegler Stjepan gradski senator, njegov zamjenik Jurković Rudolf gradski građevni pristav, blagajnik Steinbauer Pavao činovnik G. E. C., njegov zamjenik Lovrić Branko gradski administrativni činovnik. Pročelnik Nadzornog odbora: Gvozdanović Artur, bankovni ravnatelj. Pročelnik Časnog suda: Heincz Oskar pokrivački obrtnik. Pročelnica Gospojinske sekcije: Jerand Danica nastavnica.

UPRAVNI ODBOR: održao je dne 7 ožujka t. g. svoju drugu sjednicu na kojoj su među inim dnevnim redom, izabrani pojedini odbori, u koje su birana g. g. i to:

Građevni odbor: Andrašević Vlado, Dr. Devide Franjo, Ing. Erlih Đuro, Arh. Fischer Ignjat, Gvozdanović Artur, Hartl Ivan, Krčelić Josip, Kresnik Milan, Smičiklas Janko, Ing. Stiasni Velimir, Stunković Teodor, Šega ing. Ferdo, Šorš Viktor i Zemljak Arh. Ivo.

Redakcioni odbor: Urednik Revije »Zagreb« gradski senator Stjepan Stiegler, zatim: Dr. Bučar Franjo, Erlih Ing. Gjuro, Jerand Danica, Kučinić Viktor, Laszowski Emil, Šega ing. Ferdo, Šafranek Kavić Lujo i Ulčnik Ivan.

Zabavni odbor: Sa strane gospojinske Sekcije gđe: Jerand Danica, Dürr Ivanka, Leušić Flora, Bužan Ančica i Kločočar Paula, Kresnik Danica i gg. Dostal Alexander, Folnović Vladimir, Jakerlin Franjo, Jurković Rudolf, Kovačić Slavko, Lovrić Branko, Ratković Ivan, Šorš Viktor, Tordoni Dr. Vitomir i Trnski Ivan.

Na ovoj sjednici primljeni su slijedeći Zagrebčani za nove članove i to za redovite: Curi Vladimir, trgovac, Barić-Jareb Leo priv. činovnik, Jutriša Gjuro suvlasnik »Merkantile«, Kac Zdenko privatni činovnik, Keglević Stjepan dipl. učitelj plesa, Kranjc Ivan frizerski obrtnik, Ožanić Dragutin limarski obrtnik, Ožanić Ivan isto, Dr. Ante Rosandić odvjetnik, Stiplošek Antun ravnatelj »Radenske«, Šepetanc Ivan električar, Zaić Draga učiteljica glasovira, a za podupirajuće: Leitner Katica supruga ravnatelja, Prašek Karlo vrtljar, Štefančić Ivan gradski činovnik. Na sjednici riješeno je i više ostalih predmeta.

SJEDNICA GOSPOJINSKE SEKCIJE: Gospojinska sekcija održala je dne 28. II. t. g. svoj redoviti sastanak, kojemu su prisustvovale i neke nove članice. Povrh redovitih tekućih predmeta stvoren je zaključak, da se imade prirediti jedna zabava u većem stilu i to već u proljeću ove godine, od koje bi čisti prihod išao za gradnju Doma Društva Zagrebčana. Naše marne i požrtvovne gospođe također uviđaju, kako je društvu potreban vlastiti dom, pa stoga ne će žaliti truda, da one sve jednom javnom priredbom prve doprinesu svoj obol za temeljni kamen doma.

Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Solovljeva ul. 16. — Uredništvo i uprava Ilica 28/II. kat. Tel. 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47. — Za oglasni dio odgovara Lukac Ivan, Padovčeva ul. 9.

Kupujte samo i prvenstveno — kod našiḣ oglašivaća
